

LA DEPURACIÓ DEL PROFESSORAT DE L'INSTITUT D'INCA

AMEIB
ANTONI AULÍ GINARD
JOAN CARBONELL I MATAS
ESPERANÇA RAMIS DE PLANDOLIT
JAUME SERRA I BARCELÓ

INTRODUCCIÓ

El tema de la depuració dels mestres de primera ensenyança a conseqüència de la Guerra Civil de 1936-1939 és prou conegut a nivell general¹ i també en el cas de les Illes Balears. Val a dir que en el cas de la nostra comunitat es va haver de seguir un model peculiar que, alguns autors, han diferenciat del d'altres contrades.

A l'àrea de l'Arxiu de l'AMEIB es té la sort de conservar tot un important conjunt de documents sobre la depuració del Magisteri Nacional que, tot i ser fragmentari, permet un estudi prou rellevant sobre el tema.² A més a més, entre els propis fons de la institució varen aparèixer diversos documents totalment inèdits que permeten completar aspectes desconeguts o incomplets.³ Aquesta documentació, al contrari dels expedients que s'enviaren al Ministeri, consisteix en notes manuscrites, documents de treball i fins i tot anònims que no es varen incloure en els expedients oficials. Tot i que representen un aspecte fragmentari, permeten esbrinar les línies generals dels mecanismes de la depuració i de com les filies i fòbies personals tengueren un paper fonamental en les decisions preses.

Emperò, el procés de depuració sols es coneix de manera parcial, ja que pràcticament no existien notícies sobre el personal d'ensenyança secundària. En aquest sentit es té la sort que des de la Institució Nazaret⁴ va arribar a

1 Val a dir que, malgrat alguns intents fonamentats en testimonis orals i les dades publicades en diferents bolletins oficials provincials, s'hagué d'esperar a l'obertura, als investigadors, de l'Arxiu General d'Alcalá per començar a tenir estudis seriosos. Entre totes s'han de destacar les obres del professor Morente Valero, que marcà el camí que han seguit la major part dels investigadors posteriors. Vegeu: MORENTE VALERO, Francisco. *La depuración del Magisterio Nacional (1936-1943)*. Valladolid: Ámbito Ediciones, 1997.

2 AMEIB - SECCIÓ GUERRA CIVIL, especialment el fons LLEONARD MUNTANER, usada per S. MIRÓ. *Maestros depurados en Baleares durante la Guerra Civil*. Palma: Leonard Muntaner, Editor, 1998. Col·lecció "Llibres de la Nostra Terra"; núm. 36.

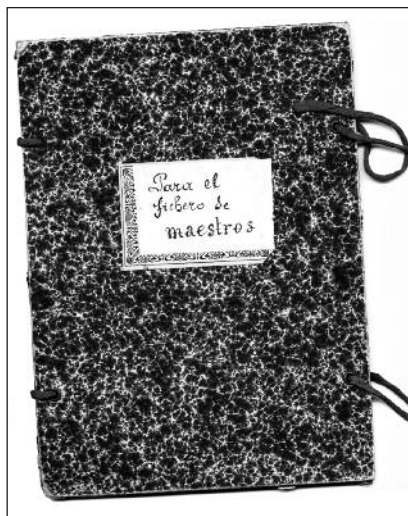
3 SERRA I BARCELÓ, J. Documents sobre el magisteri nacional a Menorca arran de l'ocupació de l'illa per les tropes franquistes (1939). Seqüència 1. Palma: Arxiu i Museu de l'Educació de les Illes Balears, 2002.

4 La Institució Nazaret neix el 10 de juny de 1920 arran del testament de la senyora Carme Rubert Sureda, que deixà part de la seva herència a causes pietoses. Amb tot, no va ser fins al 24 de març de 1924 que els marmessors destinaren part de la possessió i la casa pairal del Terreno a crear la fundació dedicada als nins orfes. Aquesta primera donació va ser incrementada per altres llegats testamentaris com els de Jaume Bosch Vanrell (1946) i Magdalena Frontera Ensenyat (1987).

l'AMEIB una carpeta prou important. Estava retolada amb l'anotació *Para el fichero de maestros*. Consisteix en un centenar de documents, qualcun d'ells molt rellevant; si bé alguns tracten temes relacionats amb mestres de primària, la majoria d'ells es refereix al personal de secundària.

L'origen d'aquesta carpeta s'ha de cercar en la personalitat de Bartomeu Bosch, prevere, catedràtic de llatí i director de l'Institut, nomenat l'any 1936 per les autoritats militars de l'illa. Aquest personatge va ser el president de la Comissió Depuradora dels mestres, però tengué una estreta relació amb la del personal de secundària a través d'Alfredo Llombart. D'altra part, Bartomeu Bosch estava molt vinculat amb la barriada del Terreno, on la seva germana fundà una important escola privada.

Bartomeu Bosch va ser un personatge molt important en la gestió i funcionament de la Institució Nazaret fins a la seva mort. Per aquest motiu, no pot estranyar que part de la documentació, un conjunt especialment sensible, que estava a les seves mans,

Carpeta Nazaret

arribàs a aquesta institució on quedà parcialment oblidat⁵. En aquest sentit, s'ha de tenir en compte que una de les característiques del model balear del procés de depuració va ser el de la seva llarga durada. Mentre a la majoria de províncies a l'any 1942 estava pràcticament acabat⁶, a Mallorca encara al 1945, bé de manera extraoficial, bé actuant personalment, els presidents i membres dels tribunals perseguïen diversos docents i manejava les seves relacions per afavorir-ne o perjudicar-ne alguns⁷.

L'ENSENYAMENT SECUNDARI A INCA

Inca no va ser una població gaire afavorida en matèria educativa durant el segle XIX. D'alguna manera s'ha de considerar que el canvi de panorama es pot lligar amb l'enlairada industrial que es produí a final del segle XIX amb la industrialització.⁸ El naixement d'una burgesia, fins i tot d'una oligarquia rural, impulsà la necessitat d'un sistema educatiu de qualitat, no sols primari, sinó secundari que permetés formar les noves generacions.

No pot estranyar, doncs, que els primers intents es donassin a partir d'iniciatives privades, especialment a partir d'ordres religiosos. Aquest fet era coherent amb la política d'alguns bisbes que potenciaren l'extensió d'ordes religiosos, especialment femenins i a la Part Forana, que es dedicassin a l'ensenyament i a l'atenció dels malalts⁹.

5 Amb tot, aquesta documentació va ser coneguda per Josep Massot i Muntaner, que l'extractà parcialment: MASSOT I MUNTANER, Josep. *Tres escriptors davant la Guerra Civil. Georges Bernanos. Joan Estelrich. Llorenç Villalonga*. Barcelona: publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1998, p. 242-248. Biblioteca Serra d'Or.

6 El gener de 1942 es va suprimir la Comisión Superior Dictaminadora, creada el 18 de març de 1939, i es va substituir pel Juzgado Superior de Revisiones, amb la qual cosa es considera el final del procés depurador iniciat el juliol de 1936.

7 És una de les característiques del denominat model balear del procés de depuració, encara que no l'únic. Una de les explicacions possibles d'aquest model és el fet de la tardana reincorporació de Menorca al control franquista.

8 El tema, com molts d'altres de la història d'Inca, requereix estudis en profunditat. S'ha d'acudir a obres més generals. Vegeu, entre d'altres: PIERAS VILLALONGA, Miquel. "El procés d'industrialització i l'organització del temps en el treball" in *Jornades d'Estudis Locals*. Inca: Ajuntament d'Inca, 1994, p. 117-126.

MANERA, Carles. *Història del creixement econòmic a Mallorca (1700-2000)*. Palma: Lleonard Muntaner, Editor, 2001.

MANERA, Carles. *Las islas del calzado. Historia económica del sector en Baleares (1200-2000)*. Palma: Lleonard Muntaner, Editor, 2002.

MANERA, Carles. *La riquesa de Mallorca: Una història econòmica*. Palma: Lleonard Muntaner, Editor, 2006.

ESCARTÍN BISBAL, Joana Maria. *La ciutat amuntegada: indústria del calçat, desenvolupament urbà i condicions de vida en la Palma contemporània (1840-1940)*. Palma: Ed. Documenta Balear, 2001.

9 SÁEZ ISERN, Francisco. *Congregaciones religiosas dedicadas a la enseñanza en Mallorca (1794-1915)*. Memòria de Llicenciatura. Palma: Universitat de les Illes Balears, Departament de Ciències Històriques i Teoria de les Arts, 1985.

El 1908 arribaren els germans de La Salle, i l'any següent la TOR ocupà novament el convent de Sant Francesc, que culminà el 1925 amb la creació del Col·legi Beat Ramon Llull. A més a més, en el col·legi privat Santo Tomás de Aquino col·laboraven militars del quarter per preparar els exàmens de segona ensenyança.¹⁰

EL COL·LEGI BEAT RAMON LLULL

L'empremta econòmica d'Inca a partir de 1900, a l'entorn de la indústria de la pell i del mercats, provocà que aviat es donàs una forta demanda en el terreny educatiu. Com a altres viles, l'escola primària pública era molt deficient i la secundària, inexistent. Foren aquestes mancances les que provocaren el naixement de les dues primeres institucions: l'escola de secundària lligada als franciscans de la TOR i l'Escola d'Arts i Oficis.

El Tercer Orde Regular de Sant Francesc ocupà part de l'antic convent d'Inca a partir de 1910 i ja a l'any 1925 creà un col·legi de segona ensenyança que, amb el temps, passà a ser el "Beat Ramon Llull".¹¹ Des del moment en què es feren càrrec del vell edifici, la vocació dels franciscans vers l'ensenyament va ser capital. Juntament amb la formació més o manco reglada, aquest centre tenia un paper fonamental com a internat per a tota la comarca i com a seminari menor o Escola Seràfica.

Per tal de poder funcionar com a centre d'ensenyament secundari, els franciscans s'hagueren de fusionar amb l'Acadèmia Tècnica d'Inca. Aquest fet, realitzat a suggeriment del jutge de primera instància d'Inca, es va deure a la manca de determinats professors especialistes.¹² Amb un claustre complet pogueren iniciar el curs 1925-1926 amb més de 100 alumnes matriculats.¹³ D'aquesta manera, el centre depenent dels franciscans passà a ser l'únic que impartia formació secundària. La proclamació de la II República i les lleis referides a l'educació suposaren un nou perill per al centre. El 1933 s'obligà els centres que no disposassin de professorat amb titulació adequada que clausurassin les classes. A Inca, de la plantilla de 16 professors, sols 4 tenien titulació universitària, cosa que el posava en un veritable perill.¹⁴

Amb aquest panorama, pràcticament totes les institucions religioses i bona part dels grups dretans es proposaren defensar la continuïtat del centre religiós. Es creà l'Asociación del Estudiante Católico, que es dedicà a organitzar classes en el Mal Pas. També s'organitzà la societat civil Asociación de Amparo de los Hijos, que no era més que l'antiga associació de pares d'alumnes dels franciscans reconvertida. Aquesta associació passà a fer-se càrrec del col·legi, del qual va ser el primer director Sebastià Amengual.

L'associació El Amparo de los Hijos es reunia a la seu del Cercle d'Obrers Catòlics,¹⁵ i fundà un centre subvencionat al convent de Sant Domingo, que no era més que una transformació de l'antic centre depenent dels franciscans i que es convertí de fet en la llavor de l'Institut de Segona Ensenyança. Tant la societat El Amparo de los Hijos com l'Asociación de Estudiantes Católicos varen ser les principals falques d'oposició a la política laicista republicana.¹⁶ Des de dirigents d'ambdues es donaren informes molt negatius en contra de mestres i personal de l'Institut.

10 LLABRES MARTORELL, Pere J. "Inca en les grans transformacions del segle XX" in *V Jornades d'Estudis Locals* dedicades a "Inca 100 anys Ciutat". Inca: Ajuntament d'Inca, 2005, p. 9-18.

11 MIRALLES GILLI, Miquel. "Retorn dels franciscans a Inca i la seva incidència en el camp de l'educació" in *V Jornades d'Estudis Locals*, dedicades a "Inca 100 anys Ciutat". Inca: Ajuntament d'Inca, 2005, p. 173-183.

12 De fet, el problema era greu. Ja el 1923 Llorenç M. Duran i Colí va passar a impartir en aquest centre les classes preparatòries de l'ingrés, ja que els frares no tenien el títol de mestre. FERNÁNDEZ BENNASSAR, C. *Llorenç M. Duran i Colí (Inca, 1903)*. Palma de Mallorca: ICE, 1985, p. 12-14. Col·lecció "Els Nostres Educadors"; núm. 4.

13 MIRALLES GILLI, Miquel. "Retorn dels franciscans a Inca i la seva incidència en el camp de l'educació" in *V Jornades d'Estudis Locals*, dedicades a "Inca 100 anys Ciutat". Inca: Ajuntament d'Inca, 2005.

14 ARMENGOL, Antoni/ARMENGOL, Jaume. *La repressió a Inca*. Palma: Perifèrics, 2005, p. 79.

15 PIERAS SALOM, Gabriel/PIERAS VILLALONGA, Miquel. *Miquel Duran Saurina. Regionalisme, cultura i moviment catòlic*. Inca. (1866-1953). Inca: Ajuntament d'Inca, 2000, p. 68-73.

16 JANER MANILA, Gabriel. "Cent anys d'educació a la ciutat d'Inca" in *Inca, un segle ciutat, 1900-2000*. Inca: Ajuntament d'Inca, 2000, p. 154-155.

L'ESCOLA D'ARTS I OFICIS I L'ESCOLA DE TREBALL

De manera gairebé paral·lela als primers cursos d'ensenyança mitjana, començà a funcionar una Escola d'Arts i Oficis amb la funció primordial d'educar els obrers especialitzats que havia de menester la indústria. La iniciativa de la seva creació va ser municipal, el 1929 s'aprovà el reglament¹⁷ i fins al 1931 se centrà gairebé sols en classes de dibuix. El problema era que només admetien homes en un horari que teòricament podia compaginar-se amb l'horari laboral. Una de les demandes més fermes que es donaren a l'entorn de la proclamació de la República va ser l'admissió de dones o que es creassin seccions femenines.¹⁸

Amb la II República aquest centre tengué un fort impuls quan s'augmentaren les classes amb noves especialitats i tengué un gran suport de part de les autoritats ministerials quan es transformà i es vinculà a l'Institut. Aquesta escola tengué un paper important en la vida cultural d'Inca, ja que es decidí lligar-la amb la creació d'una Biblioteca Pública que acabà per fer-se a un altre indret.¹⁹

L'Escola d'Arts i Oficis, com l'Institut, va ser suprimida el 1937. Abans de desaparèixer del tot passà a ser Escola de Treball i es vinculà a la Falange i als Sindicats Verticals. Encara el 29 de setembre de 1937 s'autoritzava el batle per signar un contracte de lloguer d'una casa per situar-hi l'Escola de Treball. S'establí, a més a més, que el professorat de l'antiga Escola d'Arts i Oficis passà a dependre de la nova institució.

La seva decadència durant el curs 1936-1937 és notòria. El 6 d'octubre de 1937 l'Ajuntament manifestà que havia arribat a un acord amb el propietari d'una casa del carrer d'Artà on ubicar l'Escola de Treball, emperò sols es feia menció d'un professor de dibuix que era l'aparellador municipal.²⁰ Amb tot, consta que el 27 de desembre de 1939 ja s'havia suprimit.²¹ Encara aquell dia el propi batle d'Inca reclamava que es reobris en vista dels tantos beneficis puede reportar.²²

L'INSTITUT ELEMENTAL D'INCA

La creació de l'Institut Elemental de Segona Ensenyança d'Inca s'ha d'inserir en la política educativa de la II República. Sovint s'ha posat sols esment en el tema referit a les escoles primàries, atès que les secundàries tenien un fort component social negatiu. Abans de 1931, sols els grups dirigents es preocupaven dels instituts de secundària, ja que allà es formaven els seus fills. Poques vegades hi tenien cabuda els fills dels obrers i, si es té en compte que bona part del pressupost per a educació es gastava en el manteniment d'aquests centres, es pot comprendre que socialment no fossin tan apreciats com les escoles primàries per part de les societats esquerranes. A partir de la proclamació de la República, aquest panorama varià sensiblement.

En tot cas, l'esperit de la Institución Libre de Enseñanza tendia a considerar les diverses etapes educatives com un tot. Si bé els fonaments d'una societat s'havien de cercar a les escoles primàries (generals, gratuïtes, actives i laiques), no es podien obviar els instituts ni les universitats. D'aquí que la pròpia institució, pràcticament des de la seva creació, arribàs a tractar fins i tot l'ensenyament universitari i de perfeccionament dels titulats.

17 LLABRÉS MARTORELL, Pere J. "Inca en les grans transformacions del segle XX" in *V Jornades d'Estudis Locals*, dedicades a "Inca 100 anys Ciutat". Vegeu especialment p. 12. Inca: Ajuntament d'Inca, 2005, p. 9-18.

18 FERNÁNDEZ HERNÁNDEZ, Juan/GONZÁLEZ BLANCO, Isabel María. "L'escola d'Arts i Oficis i l'Escola de Treball als anys de la Guerra Civil" in *V Jornades d'Estudis Locals Dedicades a "Inca 100 anys Ciutat"*. Inca: Ajuntament d'Inca, 2005, p. 21-24. El 10 de gener de 1936 Apol·lònia Ramonell suplicava a l'Ajuntament la creació d'una plaça de *Corte y Confección* a l'Escola d'Arts i Oficis.

19 ARMENGOL, Antoni/ARMENGOL, Jaume. *La repressió a Inca*. Palma: Perifèrics, 2005, p. 26.

20 GONZÁLEZ BLANCO, Isabel María/FERNÁNDEZ HERNÁNDEZ, Juan. "Pressuposts i subvencions a càrrec de l'Ajuntament d'Inca als anys de la Guerra Civil adreçats a l'àmbit de l'Educació i la Cultura" in *V Jornades d'Estudis Locals*, dedicades a "Inca 100 anys Ciutat". Inca: Ajuntament d'Inca, 2005, p. 35-36.

21 FERNÁNDEZ HERNÁNDEZ, Juan/GONZÁLEZ BLANCO, Isabel María. "L'escola d'Arts i Oficis i l'Escola de Treball als anys de la Guerra Civil" in *V Jornades d'Estudis Locals* dedicades a "Inca 100 anys Ciutat". Inca: Ajuntament d'Inca, 2005, p. 21-24.

22 GONZÁLEZ BLANCO, Isabel María/FERNÁNDEZ HERNÁNDEZ, Juan. "Pressuposts i subvencions a càrrec de l'Ajuntament d'Inca als anys de la Guerra Civil adreçats a l'àmbit de l'educació i la cultura" in *V Jornades d'Estudis Locals* dedicades a "Inca 100 anys Ciutat". Inca: Ajuntament d'Inca, 2005, p. 39.

En el cas de la província de les Balears el centre de secundària per excel·lència era l'Institut Balear, únic per a tota l'illa de Mallorca. N'existia un també a Menorca i un altre a Eivissa. Emperò, i malgrat el gran prestigi que tenia el centre, la major part de l'educació secundària es trobava en mans d'ordes religiosos, especialment els jesuïtes, La Salle i algunes institucions femenines.

El govern de la República acabà amb aquest panorama quan afavorí la creació de dos instituts nous a Mallorca, un a Inca i l'altre a Felanitx. No es tractava, de fet, de creacions estatals, sinó a iniciativa municipal i com a conseqüència de les mesures polítiques en contra dels ordes religiosos. Així, la seva categoria jurídica era la d'instituts elementals i fonamentalment mantinguts per fons municipals. Des del mateix any 1931, l'Ajuntament d'Inca tenia la idea de crear un institut de batxillerat públic i gratuït, però aquest objectiu encara trigaria a assolir-se, atès que la principal preocupació del primer govern de la República era l'Escola Primària.

Pel voltats del febrer de 1932 es començà a tractar el tema de la creació d'un institut elemental. Emperò no va ser fins a una sessió de l'Ajuntament de gener de 1933 quan el tema fou considerat de manera seriosa. Un dels seus més fervents defensors va ser Antoni Mateu, que juntament amb el diputat Francesc Carreres iniciaren les primeres negociacions. Els dos es traslladaren a Madrid per entrevistar-se amb el ministre Fernando de los Ríos, un home clau de la ILE.

Aconseguida l'autorització se l'emplaçà a l'antic convent de Sant Domingo, de propietat pública, i en va ser nomenat director l'important intel·lectual Francesc de Sales Aguiló. El primer claustre va estar integrat a més per José Benavente, encarregat de llengua, literatura i geografia i història; Roc Carnicer Ferrer, de llatí; Vicente Laciana García, de dibuix; i Jaume Armengol Villalonga, de física i química. El primer secretari fou Roc Carnicer i Fanjul.²³

LA INSPIRACIÓ DE LA INSTITUCIÓN LIBRE DE ENSEÑANZA

Al darrere de l'Institut d'Inca, de la seva gestació i organització figuren tot un conjunt de personalitats educatives de primera magnitud. A més de l'impuls que li donà el batle i regidor Mateu, que es pot veure en les actes i d'altra documentació municipal,²⁴ s'ha de parlar de dos inspectors d'educació com eren Joan Capó i Valls de Padrines,²⁵ inspector en cap de les Balears, i Fernando Leal, l'inspector de zona. Els dos patirien de diferents maneres el pes de la Guerra Civil, ja que, si el primer acabaria desterrat a la Península per aprendre castellà, el segon seria capturat a Inca, precisament, i afusellat en companyia d'un mestre del col·legi franciscà.²⁶

Aquestes dues persones van estar fortament vinculades amb la Institución Libre de Enseñanza (ILE), però també hi van estar altres professors que ajudaren a crear i posar en funcionament el nou centre. S'ha de tenir en compte que la ILE va ser el gran enemic a batre per les autoritats franquistes encarregades de la depuració del professorat. Era el niu on s'havia covat el que es designava com a *educación disolvente*. El problema era que a les Illes Balears no es tenia prou clar en què consistia la ILE ni les seves teories, de tal manera que en alguns informes s'equipara la institució a una associació amb inscripcions, socis i quotes equiparable a la maçoneria.²⁷ Amb tot, els articles periodístics i els sermons des de les trones provocaren la persecució de qualsevol cosa que semblàs tenir a veure amb ella, encara que fos remotament.

23 ARMENGOL, Antoni/ARMENGOL, Jaume. *La repressió a Inca*. Palma: Perifèrics, 2005, p. 80.

24 GONZÁLEZ BLANCO, Isabel María/FERNÁNDEZ HERNÁNDEZ, Juan. "L'Institut Elemental de Segona Ensenyança" in *V Jornades d'Estudis Locals*, dedicades a "Inca 100 anys Ciutat". Inca: Ajuntament d'Inca, 2005, p. 45-52.

25 De fet, Joan Capó s'havia refugiat a Inca a partir de 1919 arran de les topades que tengué amb l'inspector en cap Manuel Rueda. De la seva estada a Inca data la gran amistat que tengué amb els Duran, pare i fill. Vegeu: COLOM CAÑELLAS, Antoni J. *Joan Capó Valls de Padrines. Un temps, uns fets*. Palma: Universitat de les Illes Balears, 1993, p. 43-44. Col·lecció "Biografies"; núm. 3.

26 CAPELLÀ, Llorenç. *Diccionari Vermell*. Palma: Editorial Moll, 1989, p. 94. El mestre era Jaume Canals Payeras (ídem, p. 45).

27 Així es desprèn, per exemple, d'un conjunt de fitxes manuscrites de professors de Menorca on la vinculació a la ILE es troba en el mateix apartat que a la maçoneria i altres societats secretes. Vegeu AMEIB - SECCIÓ ADMINISTRATIVA - GUERRA CIVIL - FONTS NAZARET 86-107.

Emperò hi ha un altre punt a tenir en compte i és el fet que tant l'Institut d'Inca com el de Felanitx semblassin derivats directament del Colegio Cervantes de Palma. Aquest centre s'havia fundat el 1923 per part de Francesc de Sales Aguiló i Andreu Crespí, que actuaven com a codirectors. Es tractava, de fet, d'una acadèmia que a més preparava per a algunes oposicions. Però aviat gaudí d'un gran prestigi pels seus resultats i mètodes. No es tractava, de fet, d'una escola institucionalista, ja que l'esperit que la creà obeïa a altres premisses, però es trobava més propera a algunes pràctiques pedagògiques de la ILE (activisme, contacte amb el medi, formació de l'esperit creatiu...) que dels models tradicionals.²⁸

Francesc de Sales Aguiló

Del Colegio Cervantes sorgiren els elements determinants dels nous instituts. Francesc de Sales Aguiló passà a ser director del d'Inca i Andreu Crespí passà al de Felanitx.²⁹ Emperò també s'ha de considerar que el primer secretari de l'Institut d'Inca, Roque Carnicer, havia estat també el professor de llatí del Cervantes.³⁰

Des de la seva creació, l'Institut Elemental es transformà en un element capital de dinamització cultural de tota la comarca. Els inventaris que es conserven demostren que, malgrat trobar-se en un edifici històric i poc adequat per a les seves funcions,³¹ s'organitzà d'acord amb models actius i participatius. Així els laboratoris, ben dotats encara que d'una manera incipient, una organització en aules-màteria i una important biblioteca el feren un centre molt important. De fet, la biblioteca és un bon element per a tenir en compte que l'Institut no es tancava en ell, sinó que transcendia a tota la societat. A més de la subscripció a revistes especialitzades (*Nature* o *L'Art vivant*), se sap que a iniciativa seva es creà una biblioteca infantil que se situà, inicialment, en el seu edifici.³² A més a més, hi havia llibres en català i arrelats en la cultura illenca.³³

L'OPOSICIÓ A L'INSTITUT

Des del primer moment que es començà a parlar de l'Institut Elemental, hi hagué grups a Inca que s'hi oposaren, ja que ho identificaren com un atac més de la República a l'Església catòlica.³⁴ De fet, la seva creació suposava un cop de gràcia al centre dels franciscans i entrava en competència amb els plans d'altres institucions. Tant i més si se suposava que l'ensenyament que s'hi donaria seria laic i s'hi imposaria la coeducació. Amb tot, el panorama opositor no es pot considerar d'una manera reduccionista.

Suposar que, per sistema, tots els elements dretans i especialment aquells vinculats a l'església catòlica s'oposaren sistemàticament a la creació de l'Institut i a la seva pervivència seria una reducció simplista d'un panorama més complex. És cert que el procés d'industrialització i l'aparició d'organitzacions obreres de caràcter esquerrà provocaren una certa polarització, però la presència del Cercle d'Obrers Catòlics, inspirat per la política

28 COMAS, Francisca. *Melchor Rosselló i Simonet*, mestre. Santa Maria del Camí: Ajuntament de Santa Maria del Camí. Edicions de l'Ajuntament, 1997, p. 27-34. Aquest centre, ocupava part de l'edifici veïnat al Col·legi de Notaris. La relació entre els dos codirectors era tan estreta que a la Comissió Depuradora se'ls fa als dos professors de l'Institut d'Inca quan Andreu Crespí ho era del de Felanitx.

29 AMEIB – SECCIÓ ADMINISTRATIVA – GUERRA CIVIL – FONS NAZARET 10.

30 COMAS, FRANCISCA. *Melchor Rosselló i Simonet*, mestre. Santa Maria del Camí: Ajuntament de Santa Maria del Camí. Edicions de l'Ajuntament, 1997, p. 29.

31 GONZÁLEZ BLANCO, Isabel María/FERNÁNDEZ HERNÁNDEZ, Juan. "Pressuposts i subvencions a càrrec de l'Ajuntament d'Inca als anys de la Guerra Civil adreçats a l'àmbit de l'Educació i la Cultura" in *V Jornades d'Estudis Locals*, dedicades a "Inca 100 anys Ciutat". Inca: Ajuntament d'Inca, 2005, p. 33-34. El 29 de juny de 1936, poc abans de l'inici de la guerra s'aprova un pressupost extraordinari a l'Ajuntament d'Inca que, entre altres partides, destinava 25.000 pessetes per a reformes a l'Institut Elemental.

32 GONZÁLEZ BLANCO, Isabel María/FERNÁNDEZ HERNÁNDEZ, Juan. "Pressuposts i subvencions a càrrec de l'Ajuntament d'Inca als anys de la Guerra Civil adreçats a l'àmbit de l'Educació i la Cultura" in *V Jornades d'Estudis Locals*, dedicades a "Inca 100 anys Ciutat". Inca: Ajuntament d'Inca, 2005, p. 32. El 24 d'abril de 1936, a iniciativa del regidor Mateu, l'Ajuntament contribuï amb 25 pessetes a la subscripció per a aquesta biblioteca.

33 GONZÁLEZ BLANCO, Isabel María/FERNÁNDEZ HERNÁNDEZ, Juan. "L'Institut Elemental de Segona Ensenyança" in *V Jornades d'Estudis Locals*, dedicades a "Inca 100 anys Ciutat". Inca: Ajuntament d'Inca, 2005, p. 45-52.

34 PIERAS VILLALONGA, Miquel. "Anticlericalisme durant la segona república. Inca (1931-1936)" in *III Jornades d'Estudis Locals*. Inca: Ajuntament d'Inca, 1996, p. 219-228.

social de l'església, implicava un fort contrapès a determinades postures. D'altra banda, l'estreta amistat entre Miquel Duran i Saurina, inspirador del Cercle, i Francesc de Sales Aguiló serviria per comprendre que aquesta oposició no pot considerar-se des d'un punt de vista taxatiu.³⁵

Amb tot, no hi ha dubte que hi hagué certs grups que ben aviat mostraren obertament la seva postura en relació amb la política educativa de la República, en general, i amb el funcionament de l'Institut en particular. L'inspector Fernando Leal, d'ideologia clarament socialista, va ser l'encarregat de posar en funcionament aquesta política ordenant la retirada de les imatges religioses de les aules³⁶ i la clausura d'aquells centres privats que no reuissin les condicions. Va ser precisament aquesta tasca la que acabaria per costar-li la vida. Era cert que Leal era d'ideologia socialista, però un cop més el compliment de les ordres i de la legalitat vigent acabà per costar una vida.

Per als grups opositors l'Institut Elemental era el focus per excel·lència d'un *ensenyament dissolvent*, però no l'únic, com ho demostren els expedients de depuració dels mestres.³⁷ Tant i més que s'havia erigit en detriment dels franciscans. Un capellà ben conegut, Mn. Francesc Aguiló, don Pep "Cameta", exercí el seu ministeri durant la República a l'església del convent de Sant Domingo. Malgrat que en alguns moments es trobà proper als cercles regionalistes conservadors de l'Escola Mallorquina, aviat fou considerat com l'inspirador dels grups més intransigents d'Inca. Una de les seves creacions va ser *La Milícia Angélica de Santo Tomás de Aquino*, que es convertí en el bressol dels grups ultradretans.³⁸ De fet, la creació i organització de la Falange a Inca, presidida pel conegut Canuto Boloqui Álvarez, es gestà en aquesta milícia.

Precisament en una conferència pronunciada el 17 d'octubre de 1931 pel regidor Gabriel Cortès, que se celebrà en aquesta institució, s'atacà durament la política educativa del govern de la República i el seu professorat. Qualificà el ministre Marcelino Domingo de ministre de la destrucció i acabà encoratjant tots els catòlics que s'unissin per vèncer les esquerres.³⁹ No es pot perdre de vista la tibantor que existí a l'Ajuntament i tot el poble per la política anticlerical imperant i per l'atemptat que patiren les creus de terme.⁴⁰

D'altra banda, una vegada suprimit hi hagué veus que s'aixecaren demanant el seu manteniment. Significativament Antoni Sociés Payeras, vicesecretari de l'Associació Catòlica de Pares de Família "Amparo de los Hijos", signà una certificària sobre els acords a què havia arribat l'associació en dia de 28 de setembre de 1937. En aquest document es feia constar el sentiment que havia sorgit entre bona part de la població davant els rumors que corrien de la clausura de l'Institut. Per això s'adreçaven a la gestora municipal i al president de la Comissió de Cultura i Ensenyament *suplicando de nuevo abra sus aulas el preciado instituto*. S'al·legava entre altres raons que el centre era imprescindible per a les classes modestes i en el seu paper en relació amb la comarca i conservació de l'edifici.⁴¹

35 PIERAS SALOM, Gabriel/PIERAS VILLALONGA, Miquel. *Miquel Duran Saurina. Regionalisme, cultura i moviment catòlic*. Inca. (1866-1953). Inca: Ajuntament d'Inca, 2000, index de noms.

36 Una de les principals acusacions que es va fer contra Llorenç M^è Duran era que havia fet trepitjar la creu de l'escola pels seus alumnes, fet totalment contradictori amb la seva formació. FERNÁNDEZ BENNÀSSAR, C. *Llorenç M. Duran i Coli (Inca, 1903)*. Palma: ICE, 1985, p. 26. Col·lecció "Els Nostres Educadors"; núm. 4.

37 AMEIB - SECCIÓ ADMINISTRATIVA - GUERRA CIVIL - FONS LLEONARD MUNTANER, 1/9 Expedient de depuració del mestre d'Inca Luís Alguacil Montis. Ídem 3/13 Expedient de depuració de la mestra d'Inca Maria Erencia Ídem Alvarado. 3/ 51 Expedient de depuració del mestre d'Inca Pere Fornés Perelló. Ídem 5/24, expedient de depuració de Maria Mas. Fullana, mestra d'Inca. Ídem. 5/33 Expedient de depuració del mestre de Tiraset Miquel Mercadal Ramis. Ídem 6/9 Expedient de depuració del mestre de Tiraset Andreu Pérez Mercader. Ídem 7/4 Expedient de depuració de la mestra de la Graduada de Nines Maria Santandreu Bunyola, etc.

38 PIERAS VILLALONGA, Miquel. "Església i societat a Inca a principi del segle XX. Mn. Josep Aguiló Pomar" in *VI Jornades d'Estudis Locals*. Inca: Ajuntament d'Inca, 2004, p. 117-128.

39 ARMENGOL, Antoni/ARMENGOL, Jaume. *La repressió a Inca*. Palma: Perifèrics, 2005, especialment p. 77

40 PIERAS VILLALONGA, Miquel. "Anticlericalisme durant la Segona República. Inca (1931-1936)" in *III Jornades d'Estudis Locals*. Inca: Ajuntament d'Inca, 1996, p. 219-228.

41 GONZÁLEZ BLANCO, Isabel María/FERNÁNDEZ HERNÁNDEZ, Juan. "L'Institut Elemental de Segona Ensenyança" in *V Jornades d'Estudis Locals*, dedicades a "Inca 100 anys Ciutat". Inca: Ajuntament d'Inca, 2005, p. 49-50.

EL PROFESSORAT

La manca de la documentació interna de l'Institut d'Inca que no s'ha pogut localitzar -en cas que hagués sobreviscut als avatars de la història- dificulta en gran manera el coneixement del claustre de professors i l'altre personal que treballà a l'Institut d'Inca en els cursos en què funcionà amb certa normalitat. Malauradament el gran arxiu de l'Administració espanyola, amb seu a Alcalá de Henares, podria solucionar aquest problema, ja que els expedients de depuració del professorat d'Institut es troben pel noms dels encausats i no per províncies o centres.⁴² Fins al moment s'han identificat 14 persones entre les quals no hi ha cap dona. A partir de diverses font documentals s'ha pogut establir aquest primer llistat:

1. AGUILÓ FORTEZA, FRANCESC DE SALES: director de l'Institut i catedràtic de Ciències Naturals.⁴³ Un dels intel·lectuals més rellevants a Mallorca en aquells moments.
2. ARMENGOL VILLALONGA, JAUME: nascut a Inca el 1891, era apotecari, i per la seva amistat amb Francesc de Sales Aguiló passà a fer classes de ciències naturals i física i química a l'Institut. No pertanyia a cap partit polític, però a la seva rebotiga es reunia una tertúlia que no agradava gens als elements dretans. Aquest fet i la seva dedicació a l'ensenyament provocà que fos perseguit. Va ser declarat apte el 30 d'octubre de 1936.⁴⁴ Gràcies als avals de diversos capellans el seu expedient fou arxivat i autoritzat a continuar fent classes. Va ser vigilat fins al 1944 i hom diu que, encara quan morí, tenia una pistola sota el coixí.⁴⁵
3. BENAVENTE, JOSÉ: professor de literatura i geografia i història quan s'inaugurà l'Institut.⁴⁶
4. BLÁZQUEZ GARCÍA, MARTÍN: membre de Trabajadores de la Enseñanza, la Comissió Depuradora proposà la seva separació definitiva del servei.
5. CARNICER FERRER, ROQUE: provenia del Colegio Cervantes on era professor de llatí.⁴⁷ S'encarregà d'aquesta assignatura i va ser el primer secretari de l'Institut d'Inca.⁴⁸ Va ser declarat apte el 30 d'octubre de 1936.⁴⁹
6. DUALDE BERMÚDEZ, FRANCISCO: va ser acusat d'ideologia esquerrana i d'estar afiliat a Trabajadores de la Enseñanza.⁵⁰
7. GARAU BOVER, ANTONI: natural de Porreres va ser catedràtic de matemàtiques i secretari de l'Institut. Estava afiliat a Esquerra Republicana Balear. Tenia 35 anys quan l'assassinaren segons uns a Algaida i segons altres en el cementeri de Porreres.⁵¹
8. JUAN HERNÁNDEZ, ENRIQUE: malgrat que en algun document se'l fa professor d'Inca, segurament ho era d'Eivissa.⁵²
9. LACIANA GARCÍA, VICENTE: professor de dibuix quan s'inaugurà l'Institut.⁵³
10. MAYOL, MIQUEL: professor de matemàtiques.⁵⁴
11. MIRALLES JANER, MIQUEL: subaltern de l'Institut. El 8 de novembre de 1937 se'l va separar definitivament del servei.⁵⁵

42 NEGRÍN FAJARDO, Olegario. "La depuración franquista del profesorado en los institutos de segunda enseñanza de España (1937-1943). Estudio cuantitativo para Galicia", in *Sarmiento* núm. 10, 2006, p. 55-99.

43 ARMENGOL, Antoni/ARMENGOL, Jaume. *La repressió a Inca*. Palma: Perifèrics, 2005, p. 80 i 160.

44 *Última Hora* del 4 de novembre de 1936: "De Enseñanza".

45 ARMENGOL, Antoni/ARMENGOL, Jaume. *La repressió a Inca*. Palma: Perifèrics, 2005, p. 80, 161, 168-169.

46 ARMENGOL, Antoni/ARMENGOL, Jaume. *La repressió a Inca*. Palma: Perifèrics, 2005, p. 80.

47 COMAS, FRANCISCA (1997): *Melchor Rosselló i Simonet, mestre*. Santa Maria del Camí: Ajuntament de Santa Maria del Camí, Edicions de l'Ajuntament, p. 29.

48 ARMENGOL, Antoni/ARMENGOL, Jaume. *La repressió a Inca*. Palma: Perifèrics, 2005, p. 80.

49 *Última Hora* del 4 de novembre de 1936: "De Enseñanza".

50 AMEIB - GUERRA CIVIL - FONS NAZARET 66.

51 ARMENGOL, Antoni/ARMENGOL, Jaume. *La repressió a Inca*. Palma: Perifèrics, 2005, p. 140.

52 AMEIB - GUERRA CIVIL - FONS NAZARET 66.

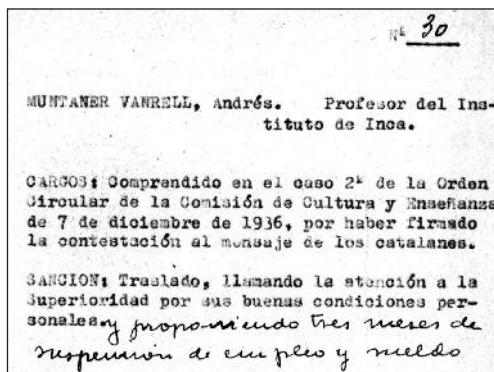
53 ARMENGOL, Antoni/ARMENGOL, Jaume. *La repressió a Inca*. Palma: Perifèrics, 2005, p. 80.

54 ARMENGOL, Antoni/ARMENGOL, Jaume. *La repressió a Inca*. Palma: Perifèrics, 2005, p. 161.

55 BOE - 414 p. 4715.

12. MUNTANER VANRELL, ANDREU: professor de llengua i literatura.⁵⁶ Va ser declarat apte el 30 d'octubre de 1936.⁵⁷ El dia 1 d'agost de 1937, i d'acord amb la proposta de al Comissió Depuradora, se'l va suspendre durant tres mesos de "empleo y sueldo".⁵⁸
13. NICOLAU BURDILS, ANTONI: professor ajudant. Va ser declarat apte el 30 d'octubre de 1936.⁵⁹ El novembre de 1936 actuava com a secretari.⁶⁰
14. SBERT MASSANET, JOAN: ajudant de l'Institut. Va ser declarat apte el 30 d'octubre de 1936.⁶¹ El 29 de juliol de 1937 i a proposta de la Comissió Depuradora se'l va suspendre de "empleo y sueldo" per tres mesos.⁶²
15. TORRES CLADERA, JERÓNIMO: professor ajudant de l'Institut que el 27 de desembre de 1937 el va castigar a inhabilitació per a càrrecs directius i de confiança.⁶³

Fixa d'Andreu Vanrell

EL TRIBUNAL C DE DEPURACIÓ

Amb la depuració franquista del professorat es proposava la destrucció de tota la tasca educativa republicana. L'objectiu era acabar amb un sistema que perseguia educar en lloc d'adoctrinar; de crear esperits crítics lliures enfront d'un conjunt de súbdits dòcils. Suposava acabar amb tots els principis de l'Escola Nova i de la Institución Libre de Enseñanza; en conjunt tot el sistema que el nou estat qualifica com *educación disolvente*.

La primera onada de depuracions partí a iniciativa dels governadors civils i, en el cas de les Balears, les formes usades foren particulars a causa de l'aïllament. La Junta de Defensa va desaparèixer el 29 de setembre de 1936 i va ser substituïda per una Junta Tècnica de l'Estat amb set comissions. La de Cultura i Ensenyança estava presidida per José María Pemán, va ser l'encarregada de regular, controlar i decidir en el tema de les depuracions. Una de les normes fonamentals va ser el Decret 66, de 8 de novembre de 1936, que posà les bases de l'estructura depurativa.⁶⁴ Es crearen quatre tribunals: l'A, encarregat del professorat d'Universitat; el B, per a les Escoles Tècniques; el C, a la Segona Ensenyança i la Professional; i el D, per al Magisteri primari.

El decret fixava que la Comissió C estàs presidida pel governador civil com a president i com a vocals pel director de l'Institut, altre professor de secundària, un representant dels pares i un altre d'habitualment vinculat amb la Falange. Havia de depurar el personal dels instituts, conservatoris, escoles d'arts i oficis, escoles de comerç i escoles normals: tant els professors com el personal administratiu i laboral. El problema era que a Mallorca ja s'havia iniciat la depuració del personal docent des de principi de setembre de 1936. Emperò la guerra oberta a la Inspecció de Primera Ensenyança entre els inspectors Joan Capó i Lluís Maria Mestras, amb els seus respectius partidaris, provocà una situació caòtica que de fet no se solucionà mai i que acabà per perjudicar tots els docents.

56 ARMENGOL, Antoni/ARMENGOL, Jaume. La repressió a Inca. Palma: Perifèrics, 2005, p.161.

57 *Última Hora* del 4 de novembre de 1936: "De Enseñanza".

58 BOE - 285, p. 9.642.

59 *Última Hora* del 4 de novembre de 1936: "De Enseñanza".

60 GONZÁLEZ BLANCO, Isabel María / FERNÁNDEZ HERNÁNDEZ, Juan. "L'Institut Elemental de Segona Ensenyança" in *V Jornades d'Estudis Locals*, dedicades a "Inca 100 anys Ciutat". Inca: Ajuntament d'Inca, 2005, p. 48.

61 *Última Hora* del 4 de novembre de 1936: "De Enseñanza".

62 BOE - 282, 2595.

63 BOE - 432, p.

64 BOE núm. 27 de l'11 -XI-1936, p. 153.

Si bé es tenen prou notícies de l'estructura, organització i funcionament del Tribunal D, dedicat al magisteri, les corresponents al C són mínimes. No es coneixen tots els seus membres, malgrat que la presidència del governador civil va ser efectiva. Encara no ho va ser la del director de l'Institut, ja que presidia la D. Dels components es tenen poques notícies, emperò se sap del gran paper que hi jugà el polític tradicionalista Alfredo Llopart, que sempre actuà a cavall dels dos tribunals en perjudici dels docents. Va ser ell un dels que afavorí i sol·licità informes parcials, tendenciosos i fins i tot anònims per tal de poder castigar amb les penes més altes els docents.

El procediment que se seguí no varià substancialment al llarg de tot el seu desenvolupament. En primer lloc, es duia a terme la separació del servei de la totalitat dels professors; els interessats a reingressar havien de presentar una instància manifestant la seva voluntat de continuar exercint, una declaració jurada en la qual es feien constar les circumstàncies, actuacions i actituds professionals i ideològiques, i una sèrie d'aval. Per aquest motiu, considerar depurats sols aquells que foren castigats és una reducció de tot el problema. Depurats ho foren tots, ja que tots eren en principi culpables o sospitosos. La tasca de les comissions era la de confirmar la culpabilitat més que d'esbrinar la veritat.

En línies generals, la pràctica jurídica era aberrant i s'assemblava molt a les pràctiques del Tribunal de la Inquisició. No existia la presumpció d'innocència, les lleis i normes que s'aplicaven eren retroactives, amb la qual cosa es podia acusar una persona per uns actes i uns fets que, en el moment de realitzar-se, eren perfectament legals,⁶⁵ es podia jutjar pels mateixos càrrecs una persona a diversos tribunals i d'aquesta manera sempre et condemnava algun d'ells; s'admetien com a proves les denúncies anònimes i els acusats no coneixien mai els acusadors ni tenien la possibilitat de defensar-se: com no es tractava d'un veritable judici, no podien acudir a l'assessorament d'advocats...

En el cas de Mallorca, el governador civil començà a publicar llistes de docents readmesos o separats del servei a partir del mes de setembre. Era la Comissió Provincial de Depuració, presidida indirectament per Joan Capó, la que s'encarregà de redactar aquestes llistes. En aquells moments, encara es donà als mestres una certa possibilitat de defensa, ja que eren ells els encarregats de recollir tota la documentació. Emperò aquesta pràctica no sembla que s'aplicàs a l'ensenyament secundari. Una vegada que s'organitzaren les comissions provincials seguint el model centralitzat, es varià substancialment tot el procediment. La comissió corresponent sol·licitava informació a la Guàrdia Civil, als batles, capellans i pares de família. Mentrestant podia procedir a rehabilitar-lo o formular per escrit els càrrecs que es comunicaven a l'interessat. Aquest tenia un termini de 10 dies per contestar-los.

LA DEPURACIÓ

En el cas de les Illes Balears, el procés depurador del professorat va ser complex i en bona mesura degut a la pròpia evolució dels esdeveniments a les diferents illes. D'altra part, els primers mesos Mallorca es trobà pràcticament aïllada de la resta del territori nacional. Per aquest motiu els diversos organismes que es crearen a nivell provincial varen gaudir d'una gran autonomia. Fins la publicació de les primeres instruccions i ordres ministerials (10 de novembre de 1936) funcionaren a Mallorca i Eivissa tribunals depuradors del Magisteri Primari i d'altres col·lectius.

El problema rau que es tenen molt poques notícies del tribunal encarregat del personal de secundària, tot i que la seva presidència era del governador civil. En el cas del Magisteri Primari, la Comissió Depuradora començà a funcionar el 3 d'abril de 1937 i declarà extingida les de Mallorca i d'Eivissa. Malauradament no es tenen notícies de la C, emperò existeixen prou indicis per poder suposar una evolució semblant a la D.

---

⁶⁵ Aquest tema era molt més greu en el cas dels funcionaris que estaven obligats a complir les lleis i ordres administratives dels superiors. El tribunal no considerarà mai que es poguessin negar a fer-ho. Entre els mestres la retirada de símbols religiosos de les aules i la coeducació es convertiren sempre en armes acusatòries.

El 4 de novembre de 1936, i per tant abans de l'ordre ministerial, els diaris publicaren la primera relació de personal de l'Institut d'Inca considerant apte per continuar les seves funcions. L'ordre, signada pel vicepresident Josep Ensenyat i datada el 30 d'octubre, citava els professors Roque Carnicer Ferrer i Andreu Muntaner Vanrell, i els ajudants Joan Sbert Massanet, Jaume Armengol Villalonga i Antoni Nicolau Burdils.⁶⁶ És significatiu veure com algunes d'aquestes persones, malgrat ser declarades aptes, varen ser perseguides i vigilades constantment. El cas més sagnant de tot el professorat de l'Institut va ser el d'Antoni Garau Bover. Era de Porreres i catedràtic de Matemàtiques. Tenia 35 anys quan l'assassinaren, segons algunes fonts a Algaida i segons altres en el cementiri de Porreres.⁶⁷ Avui sembla provat que l'assassinat tengué lloc el 13 de setembre de 1936, a les 7 del matí, a una voravia prop d'Algaida, concretament en el km 21 de la carretera de Santa Maria a Montuiri, on va ser trobat el seu cos sense vida.⁶⁸ Malgrat això, el Tribunal de Responsabilitats Polítiques el jutjà i acordà que havia de pagar una multa de 70.000 pessetes.⁶⁹ El seu delicte, ser membre d'Esquerra Republicana.

Francesc de Sales Aguiló, un home que s'havia destacat a la vida política i cultural de principi del segle XX, era especialment odiat. Havia estat un dels impulsors de l'Estatut d'autonomia de les Illes Balears i la seva opció catalanista no s'havia amagat mai, de tal manera que va ser un dels principals impulsors de tot l'afer del Missatge dels Catalans. Quan esclatà la sublevació es trobava a Barcelona amb motiu d'unes oposicions que s'havien de celebrar a Madrid i mai pogué tornà a l'illa. Aquest fet, segurament, li salvà la vida. Des dels primers moments se'l considerà un element especialment perillós. A la seva fitxa de la Comissió Depuradora es fa constar després dels càrrecs *Caso grave*.⁷⁰ A un informe enviat al Ministeri el 20 de febrer de 1939 es feia constar en els càrrecs:

"Activo y ferviente conferenciante y propagandista del Frente Popular. Concejal por izquierda republicana del Ayuntamiento de Palma. Afiliado a la Federación de Trabajadores de Enseñanza. Ideología pública y desenfadada disolvente. Es persona francamente indeseable. Hombre de acción. Está en Barcelona desde el primer día del Movimiento Salvador."⁷¹

Pràcticament passà tota la Guerra a Catalunya i quan es va desfer el front emprengué el camí de l'exili. Després d'alguns intents, acabà per establir-se a Bogotà, on obrí una llibreria i es dedicà a l'ensenyament. Morí el gener de 1956 i a la seva tomba s'espargí un saquet de terra mallorquina que havia tramès la dona del seu gran amic Andreu Crespí, Maria Plaza.

En línies generals es pot considerar que els 14 identificats d'entre el personal de l'Institut d'Inca no varen ser gens afavorits. Varen ser proposats amb una sanció mínima (trasllat i/o separació del servei durant tres mesos) Andreu Muntaner Vanrell, *por sus buenas condiciones personales*,⁷² i Joan Sbert Massanet.⁷³ Tots els altres foren proposats per a la separació del servei. Foren acusats d'ideologia esquerrana Martín Blázquez García (*Ideario izquierdista. Miembro de la Federación de Trabajadores de la enseñanza*)⁷⁴, Francisco Dualde Bermúdez (*Afiliado a la Federación de los Trabajadores de la Enseñanza. Ideario izquierdista*)⁷⁵ i Jeroni Torres Cladera (*Afiliado a Izquierda republicana. Propagandista del Frente Popular*)⁷⁶. En conjunt sols dos professors varen ser considerats

66 *Última Hora* del 4 de novembre de 1936: "De Enseñanza".

67 ARMENGOL, Antoni/ARMENGOL, Jaume. *La repressió a Inca*. Palma: Perifèrics, 2005, p. 140.

68 GARÍ, Bartomeu. "Noves aportacions sobre els desconeguts i desapareguts del Pla de Mallorca durant la Guerra Civil" in *Actes de les Jornades d'Estudis Locals*. Porreres 2005. Porreres, 2007, p. 123-143, cita a la p. 135.

69 SANLLORENTE, Francisco. La persecución económica de los derrotados. *El Tribunal de Responsabilidades Políticas de Baleares (1939-1942)*. Palma: Miquel Font, editor, 2005, p. 115.

70 AMEIB - SECCIÓ ADMINISTRATIVA - GUERRA CIVIL - FONTS NAZARET 1.

71 AMEIB - SECCIÓ ADMINISTRATIVA - GUERRA CIVIL - FONTS NAZARET 66.

72 AMEIB - SECCIÓ ADMINISTRATIVA - GUERRA CIVIL - FONTS NAZARET 29.

73 AMEIB - SECCIÓ ADMINISTRATIVA - GUERRA CIVIL - FONTS NAZARET.

74 AMEIB - SECCIÓ ADMINISTRATIVA - GUERRA CIVIL - FONTS NAZARET 6.

75 AMEIB - SECCIÓ ADMINISTRATIVA - GUERRA CIVIL - FONTS NAZARET 11.

76 AMEIB - SECCIÓ ADMINISTRATIVA - GUERRA CIVIL - FONTS NAZARET 48.

aptes i, malgrat que altres fossin readmesos amb el temps, la Comissió Depuradora de Balears proposà sistemàticament la separació del servei. A febrer de 1939, de Martín Blázquez García es proposà: *Mantenemos la propuesta y consideramos deben continuar las suspensiones*; igual que de Francisco Dualde.

El problema era que, a més de la depuració com a docents, molts dels professors d'Inca s'hagueren de sotmetre a altres tribunals i a fortes penes pecuniàries. Francesc de Sales Aguiló, el director de l'Institut, es trobava a Barcelona quan esclatà la sublevació militar i el Tribunal de Responsabilitats Polítiques el considerà desaparegut; acabaren per sobreseure el seu procés.⁷⁷ Igual tractament varen rebre els del catedràtic Martín Blázquez García⁷⁸ i el de Francisco Dualde.⁷⁹

LES ACUSACIONS

Ja s'ha posat esment que els càrrecs que es feien en contra dels docents eren terribles, ja que jutjaven delictes que, de fet, havien comès els sublevats. El cas més incompreensible és que s'acusàs polítics o persones del carrer per auxili a la rebel·lió quan com a màxim havien defensat de paraula la legalitat vigent. Emperò l'extrem arribava quan es feien arribar els delictes a l'any 1934. En aquest cas es tractava de motivacions polítiques, però quan es tractava de temes de moralitat -gairebé sempre considerada des del punt de vista sexual- es prejudicava tota la vida i el suposat pensament de les persones. Per aquest motiu els diversos informes i fins i tot anònims referits a docents queien en la més simple rumorologia i xafarderia tan sols per donar proves -sense contrastar- per tal de poder depurar el professorat. En el cas de l'Institut d'Inca un informe interessat sobre determinats docents, i referint-se a la mestra de Mancor, s'anota: *La maestra Prats,⁸⁰ esta es muy mala, pues su vida es de estas casi públicas en Inca, la llevaban al Instituto y se entendía con varios de esta; muchos días.*⁸¹

Contràriament a altres mestres i professors, no es tenen prou documents per rastrejar les acusacions que se'ls feren. Amb tot, es poden intuir tres grans blocs: el referit al catalanisme, el fet de pertànyer al sindicat Federación de Trabajadores de la Enseñanza i l'afiliació a un partit polític.

De tots els professors documentats, el cas més problemàtic va ser el d'Enrique Juan Hernández. El problema és que en el document que se'l cita com a professor d'Inca s'hi han detectat incorreccions en aquest aspecte. El tema és important, ja que se l'acusa d'ideari esquerrà i de ser membre d'Esquerra Republicana, però també que *llegó a Ibiza durante el periodo de dominación roja (sic) para reintegrarse al cargo*⁸². En aquest cas, el Tribunal Depurador i el de Responsabilitats sí que haurien tengut un element per jutjar, ja que la tàctica habitual era considerar que tots els docents que es reintegraren a Eivissa després de l'ocupació de les forces de Bayo i Uribarri ho feren per afinat ideològica.

S'ha de tenir en compte que la majoria de docents afiliats a un partit polític ho eren a Esquerra Republicana, de Manuel Azaña. El propi Francesc de Sales Aguiló en formà part del Consell Regional a partir de la seva creació el 1934. Precisament un dels càrrecs que se li feren va ser el d'haver estat regidor de Palma per aquest partit. A més d'ells, s'acusà d'estar-hi afiliat Jeroni Torres Cladera,⁸³ a més del professor afusellat Antoni Garau.

77 SANLLORENTE, Francisco. *La persecución económica de los derrotados. El Tribunal de Responsabilidades Políticas de Baleares (1939-1942)*. Palma: Miquel Font, editor, 2005, p. 95.

78 SANLLORENTE, Francisco. *La persecución económica de los derrotados. El Tribunal de Responsabilidades Políticas de Baleares (1939-1942)*. Palma: Miquel Font, editor, 2005, p. 100.

79 SANLLORENTE, Francisco. *La persecución económica de los derrotados. El Tribunal de Responsabilidades Políticas de Baleares (1939-1942)*. Palma: Miquel Font, editor, 2005, p. 110.

80 Segurament es refereix a Margalida Prats Sintes, mestra de Mancor. AMEIB - SECCIÓ ADMINISTRATIVA - EXPEDIENTS PERSONALS. 53-A4.

81 FONT AMEIB - GUERRA CIVIL - FONS NAZARET 75.

82 AMEIB - GUERRA CIVIL - FONS NAZARET 66.

83 AMEIB - GUERRA CIVIL - FONS NAZARET 48.

Una de les conductes a investigar en relació amb els docents era la seva vinculació amb el catalanisme. Per als membres dels tribunals depuradors, i especialment per als militars, qualsevol vel·leïtat regionalista era equiparable al separatisme i la vinculació ideològica amb Esquerra Republicana Catalana. D'aquesta manera s'equiparaven postures culturals amb ideologia política.⁸⁴ Aquest aspecte, en el cas de Mallorca, va ser tant i més greu a causa de l'afer que suposà el denominat *Missatge*.

S'ha de tenir en compte que a l'Institut d'Inca hi havia destacats catalanistes. Començant pel seu director Francesc de Sales Aguiló, que havia estat un destacat dirigent cultural i polític. Emperò curiosament aquest càrrec no s'anotà a la seva fitxa. En canvi, sí que ho va ser considerat Andreu Muntaner Vanrell, al qual l'únic càrrec que se li imputà va ser el de *Comprendido en el caso 2º de la Orden Circular de la Comisión de Cultura y Enseñanza de 7 de diciembre de 1936, por haber firmado la contestación al mensaje de los catalanes*,⁸⁵ igual que Joan Sbert Massanet.⁸⁶

L'índex de sindicació era més alt a l'Institut d'Inca que en altres col·lectius, com per exemple els dels mestres de primària. L'únic sindicat representat era el de Federació de Trabajadores de la Enseñanza, vinculat a UGT i amb seu a la Casa del Poble.⁸⁷ Foren acusats d'estar-hi afiliats el director, Martí Blázquez i Francisco Dualde. El problema és que les llistes dels afiliats a aquest sindicat experimentaren diversos retocs no sempre innocents.⁸⁸

EL CONFLICTE DELS ADMINISTRATIUS

Tot el procés de depuració va estar envoltat de pressions per llevar determinats funcionaris per posar-ne de fidels en una veritable política caciquil. Això era relativament fàcil en el cas dels mestres, on diversos empresaris i capellans procuraven denunciar els titulars per posar en el seu lloc parents seus o altres persones a qui volien afavorir. En el cas dels instituts, això era més difícil en vista que el professorat havia de tenir titulació universitària i aquesta no abundava.

En canvi, a altres càrrecs inferiors aquesta tàctica es donà de manera més o manco oberta. Consta que el Tribunal de Depuració C tractà el tema de Pere Bestard Oliver i Antoni Capó Real. El primer era funcionari administratiu i va ser expedientat per l'Ajuntament d'Inca. La Comissió Depuradora C el considerà d'idees esquerranes i demanà la seva separació definitiva del servei. Antoni Capó era subaltern i se l'acusà d'haver participat en nombrosos actes del Front Popular, també es demanà la seva separació definitiva del servei.⁸⁹

En un informe que Miquel Mir va remetre a Alfredo Llopart el 28 de setembre de 1936, l'informava d'una manera un tan barroera sobre diversos mestres i docents de la comarca. Tot referint-se al professorat de l'Institut, li deia que es fiava completament dels informes dels pares, però al final quedaven clares les seves intencions: "*Como los dos porteros del instituto son de los que hay que quitar y si es que pudieras, te voy a recomendar dos de Inca sobre todo el primero es persona lista y de los pocos católicos de verdad; el segundo también es bueno.*" Proposava com a substituïts Mariano Calderon Luna, de 52 anys, i Miquel Horrach, de 41.⁹⁰ Com es pot veure, ja pocs mesos després de l'inici de la guerra hi hagué intents de desplaçar els titulars d'una plaça i posar en el seu lloc *paniaguados* de cacics. Aquesta tàctica era pública, ja que a l'octubre de 1937, quan el gestor de l'Ajuntament Sociés es començà a moure per evitar la supressió de l'Institut, hi havia moviments intensos per apoderar-se de la secretaria *individuos extraños*.⁹¹

84 La diferenciació de la defensa a la llengua i les ideologies polítiques va ser una constant entre els docents acusats de catalanisme. Serveixi de model el cas del mestre de Consell Miquel Deyà Palerm, d'ideologia catòlica i conservadora, clara. Vegeu: JAUME CAMPANER, Miquel. *Freinet a Mallorca. Miquel Deyà i l'escola de Consell (1930-1940)*. Palma: Lleonard Muntaner, Editor, 2001, p. 157-161.

85 AMEIB - SECCIÓ ADMINISTRATIVA - FONS NAZARET, 29.

86 AMEIB - SECCIÓ ADMINISTRATIVA - FONS NAZARET, fitxa 43.

87 COMAS, Albert/HUGUET, Joan/SANTANA, Manel. *Història de la UGT a les Illes Balears. Un segle de lluita sindical*. Palma: Edicions Documenta Balear, 2004, p. 85-110.

88 AMEIB - GUERRA CIVIL - FONS NAZARET 56

89 AMEIB - SECCIÓ ADMINISTRATIVA - GUERRA CIVIL - FONS NAZARET 5 i 7.

90 AMEIB - SECCIÓ ADMINISTRATIVA - GUERRA CIVIL - FONS NAZARET 75.

91 GONZÁLEZ BLANCO, Isabel María/FERNÁNDEZ HERNÁNDEZ, Juan. "L'Institut Elemental de Segona Ensenyança" in *V Jornades d'Estudis Locals, dedicades a "Inca 100 anys Ciutat"*. Inca: Ajuntament d'Inca, 2005, p. 50.

De fet, el nomenament d'aquests càrrecs així com el pagament del sou corresponia a l'Ajuntament. El 30 de desembre de 1936 es discutí que, en vista que l'auxiliar de secretaria Bartomeu Beltran Oliver s'havia hagut d'incorporar a files, s'havien nomenat de manera interina César Gómez Bibiloni i Pere Vallespir Figuerola. Així i tot, quan l'Institut ja no funcionava encara se seguia mantenint el porter i un auxiliar de secretaria.⁹²

LA DESAPARICIÓ DE L'INSTITUT

L'Institut Elemental d'Inca va desaparèixer en virtut d'una ordre de 15 de setembre de 1937. Emperò ja des d'abans hi havia indicis seriosos de la seva supressió. El 30 d'agost d'aquell any havia cessat César Gómez, que regentava la secretaria, i un parell de dies més tard el gestor de l'Ajuntament Sociés intentava evitar la seva clausura.⁹³ De fet, el curs 1936-1937 pràcticament no funcionà malgrat els intents dels professors que hi quedaren. Es tractava d'una jugada plenament coherent amb la política educativa del nou règim. És significatiu que fins i tot organitzacions catòliques que, aparentment, haurien hagut d'aplaudir aquesta mesura, al temps que tornava deixar en mans de l'Església Catòlica l'ensenyament mitjà, demanassin que no s'acomplís aquesta mesura o que, almanco, es tornàs a reobrir.

En bona mesura, per a l'Ajuntament d'Inca, la supressió de l'Institut era temporal. Es creia que, a causa de les necessitats bèl·liques i de les noves funcions que tenia l'edifici, una vegada que s'haguessin depurat els professors i s'hagués normalitzat la situació tornaria a obrir les portes. No va ser fins al juliol de 1938 que es demanà la supressió de la plaça d'auxiliar de secretaria *toda vez que ests [l'Institut] no existe*.⁹⁴

LA CONVERSIÓ EN PRESÓ

Si es té en compte la presència de Carlo Boloqui i un important nucli de falangistes a Inca, així com la presència del quarter, es pot comprendre que la repressió dels elements republicans s'iniciàs de manera immediata a la proclamació de l'estat de guerra.⁹⁵ Com a Ciutat, s'hagueren d'habilitar diversos indrets per empresonar els detinguts. Un d'aquests indrets va ser el convent de Sant Domingo, seu de l'Institut.

Des de la desamortització, part del convent havia servit de presó.⁹⁶ No era la primera vegada que l'edifici exercia aquesta funció, ja que amb motiu de la repressió dels fets de 1934 s'hi empresonaren diversos elements sospitosos, de la mateixa manera que també s'hi empresonaren alguns falangistes encapçalats pel propi Boloqui uns mesos abans de l'esclafit de la guerra.⁹⁷

En línies generals, la presó de Sant Domingo era un lloc de pas. L'impossibilitat de controlar correctament els presos provocà que fossin traslladats quan més aviat millor a les presons de Ciutat.⁹⁸ Segons testimoni d'Arnau Pons, la zona destinada a presó eren tres petites sales on s'amuntegaven algunes setmanes prop de vuitanta homes.⁹⁹ S'ha de tenir en compte que aquesta presó funcionà durant tota la guerra i degué ser un dels motius que impulsaren el cessament de funcions educatives per part de l'Institut. La coexistència de les dues institucions era impossible.

92 GONZÁLEZ BLANCO, Isabel María/FERNÁNDEZ HERNÁNDEZ, Juan. "L'Institut Elemental de Segona Ensenyança" in *V Jornades d'Estudis Locals*, dedicades a "Inca 100 anys Ciutat". Inca: Ajuntament d'Inca, 2005, p. 48 i 50-51.

93 GONZÁLEZ BLANCO Isabel María/FERNÁNDEZ HERNÁNDEZ, Juan. "L'Institut Elemental de Segona Ensenyança" in *V Jornades d'Estudis Locals*, dedicades a "Inca 100 anys Ciutat". Inca: Ajuntament d'Inca, 2005, p. 50.

94 GONZÁLEZ BLANCO, Isabel María/FERNÁNDEZ HERNÁNDEZ, Juan. "L'Institut Elemental de Segona Ensenyança" in *V Jornades d'Estudis Locals*, dedicades a "Inca 100 anys Ciutat". Inca: Ajuntament d'Inca, 2005, p. 51.

95 ARMENGOL, Antoni/ARMENGOL, Jaume. *La repressió a Inca*. Palma: Perifèrics, 2005, especialment p. 104-108.

96 PIERAS SALOM, Gabriel/PIERAS VILLALONGA, Miquel. Miquel Duran Saurina. *Regionalisme, cultura i moviment catòlic. Inca. (1866-1953)*. Ajuntament d'Inca, 2000, p. 14. Miquel Duran hi va estar empresonat un parell de dies el 1914 arran d'un article que es publicà a Ca Nostra i que va ser usat en contra seva per alguns cacics d'Inca.

97 GINARD FÉRON, David. "Centres de reclusió a la Mallorca en guerra (1936-1939)" in *Randa* 28, 1991, p. 46.

98 ARMENGOL, Antoni/ARMENGOL, Jaume. *La repressió a Inca*. Palma: Perifèrics, 2005, p. 127-128.

99 GINARD FÉRON, DAVID (1991): "Centres de reclusió a la Mallorca en guerra (1936-1939)" in *Randa* 28, p. 47.

EL FINAL DE L'INSTITUT

Com a conseqüència d'una ideologia que partia de la premissa que la República havia creat massa escoles, és coherent que els sublevats ja des de bon principi començassin a clausurar-ne. En el cas de Mallorca, aquestes clausures es feren moltes vegades no sols per una ideologia genèrica, sinó per afavorir una sèrie d'interessos particulars, especialment d'ordes religiosos, amb els quals l'escola pública havia entrat en franca competència.

La clausura de l'Institut d'Inca, de manera oficial, tingué lloc l'octubre de 1937 (JANER; 2000: 155), però no funcionà gens durant el curs 1936-1937, atès que va ser habilitat com a presó.

ELS INTENTS DE PERVIVÈNCIA

Malgrat la forta oposició de determinats grups de pressió i la seva conversió en presó, s'intentà que el curs 1936-1937 l'Institut d'Inca encara funcionàs. El 7 d'octubre de 1936, el diari *Última Hora* publicava encara la convocatòria d'exàmens extraordinaris i l'11 de novembre, la dels exàmens d'ingrés. Emperò era un miratge.¹⁰⁰ El director era fora de l'illa, part del professorat en procés de depuració o mobilitzat, així com bona part dels estudiants...

S'intentava donar una aparença de normalitat. El dia 15 de novembre la premsa publicà una nota que convocava els alumnes que s'haguessin d'examinar d'ingrés o d'assignatures pendents per al dia següent, tot posant esment en el fet que molts podien estar incorporats a files. Pel que sembla, pràcticament ningú es presentà.¹⁰¹ Encara el 9 de desembre de 1936, els gestors de l'Ajuntament d'Inca acordaren que fos la corporació la que pagàs els llibres de teatre dels alumnes de batxillerat que haguessin obtingut matrícula gratuïta.¹⁰²

També es tenen indicis de com el centre es preparà per adaptar-se a la nova situació. El març de 1937 s'adquiriren tarimes, una bandera nacional i retrats de Franco, però gens de material didàctic.¹⁰³

LA DESMEMBRACIÓ DE L'INSTITUT

Des que es va conèixer la supressió de l'Institut d'Inca foren diverses persones i institucions que s'intentaren aprofitar al màxim del cadàver. En bona mesura, i malgrat que la supressió s'explica per una política general derivada del nou estat, el fet de la competència, real o futura, en centres privats s'ha de considerar com una de les causes fonamentals de l'eliminació de l'Institut. De fet, per a les autoritats franquistes, la xarxa escolar pública sempre va ser subsidiària de la privada (religiosa). A la pròpia Inca, aquest panorama queda ben reflectit quan el 13 de juliol de 1938 l'Ajuntament renuncià a demanar més escoles públiques *toda vez que las escuelas particulares cubren las necesidades actuales*.¹⁰⁴

Dia 10 de novembre de 1937, tot just després de la supressió del centre, el batle feia constar que havia sol·licitat al Govern de Burgos el material de l'Institut suprimit, cosa gens estranya, ja que bona part l'havia pagat l'Ajuntament. Aquest material hauria hagut d'anar a parar a les escoles primàries del municipi. El Govern central no va atendre aquesta petició i el material passà a l'institut femení de Palma.¹⁰⁵

100 GONZÁLEZ BLANCO, Isabel María/FERNÁNDEZ HERNÁNDEZ, Juan. "L'Institut Elemental de Segona Ensenyança" in *V Jornades d'Estudis Locals*, dedicades a "Inca 100 anys Ciutat". Inca: Ajuntament d'Inca, 2005, p. 45-52.

101 GONZÁLEZ BLANCO, Isabel María/FERNÁNDEZ HERNÁNDEZ, Juan. "L'Institut Elemental de Segona Ensenyança" in *V Jornades d'Estudis Locals*, dedicades a "Inca 100 anys Ciutat". Inca: Ajuntament d'Inca, 2005, p. 45-52.

102 GONZÁLEZ BLANCO, Isabel María/FERNÁNDEZ HERNÁNDEZ, Juan. "Pressuposts i subvencions a càrrec de l'Ajuntament d'Inca als anys de la Guerra Civil adreçats a l'àmbit de l'educació i la cultura" in *V Jornades d'Estudis Locals*, dedicades a "Inca 100 anys Ciutat". Inca: Ajuntament d'Inca, 2005, p. 35.

103 GONZÁLEZ BLANCO, Isabel María/FERNÁNDEZ HERNÁNDEZ, Juan. "L'Institut Elemental de Segona Ensenyança" in *V Jornades d'Estudis Locals*, dedicades a "Inca 100 anys Ciutat". Inca: Ajuntament d'Inca, 2005, p. 48.

104 GONZÁLEZ BLANCO, Isabel María/FERNÁNDEZ HERNÁNDEZ, Juan. "Construccions escolars als anys de la Guerra Civil" in *V Jornades d'Estudis Locals*, dedicades a "Inca 100 anys Ciutat". Inca: Ajuntament d'Inca, 2005, p. 42.

105 GONZÁLEZ BLANCO, Isabel María/FERNÁNDEZ HERNÁNDEZ, Juan. "L'Institut Elemental de Segona Ensenyança" in *V Jornades d'Estudis Locals*, dedicades a "Inca 100 anys Ciutat". Inca: Ajuntament d'Inca, 2005, p. 51.

Les noves autoritats donaren marxa enrere a tota la política contrària als centres religiosos i es disposaren a clausurar centres públics, especialment als indrets on aquests entraven en competència amb els privats. Indubtablement aquesta política no va ser promoguda pels ordes religiosos, però se n'aprofitaren. El 24 de novembre de 1937, el director del Col·legi Ramon Llull presentava una sol·licitud perquè el seu centre fos agregat a l'Institut Ramon Llull de Palma i interessant-se per una subvenció per tal d'agrupar al seu centre una secció femenina incorporant els col·legis de la Caritat i de la Puresa¹⁰⁶.

APÈNDIX DOCUMENTAL

DOCUMENT 1:

Principals càrrecs contra el personal de l'Institut d'Inca

1. AGUILÓ FORTEZA, FRANCESC DE SALES: director. Regidor a l'Ajuntament de Palma per Esquerra Republicana. *Indesable. Está en Barcelona desde principios del Movimiento.* Proposta per a separació definitiva.
2. BLÁQUEZ GARCÍA, MARTÍN: membre de FETE. Proposta de separació definitiva.
3. CRESPI SALÓM, ANDRÉS: regidor de l'Ajuntament de Palma. Esquerra Republicana. FETE. Separació definitiva. [Adscripció errònia.]
4. DUALDE BERMÚDEZ, FRANCISCO.
5. JUAN HERNÁNDEZ, ENRIQUE: separació definitiva. Arribà a Eivissa durant el període republicà per reintegrar-se a la seva plaça. Esquerra Republicana.
6. TORRES CLADERA, JERÓNIMO: ajudant. Separació definitiva. Afiliat a Esquerra Republicana.
7. BESTARD OLIVER, PEDRO: administratiu.
8. CAPÓ REAL, ANTONIO.

DOCUMENT 2:

Fitxes de la Comissió Depuradora. FONT: AMEIB - SECCIÓ ADMINISTRATIVA - FONS NAZARET.

COMISIÓN DEPURADORA Palma de Mallorca	Nº 1
AGUILÓ FORTEZA, Francisco de S.	Profesor Instituto de Inca
CARGOS	Propagandista del Frente Popular -Concejal por izquierda republicana del Ayuntamiento de Palma. Afiliado a la Federación de Trabajadores de la Enseñanza-
SANCIÓN PEDIDA	Separación definitiva del servicio Caso grave.

¹⁰⁶ GONZÁLEZ BLANCO, Isabel María / FERNÁNDEZ HERNÁNDEZ, Juan. "Pressuposts i subvencions a càrrec de l'Ajuntament d'Inca als anys de la Guerra Civil adreçats a l'àmbit de l'Educació i la Cultura" in *V Jornades d'Estudis Locals*, dedicades a "Inca 100 anys Ciutat". Inca: Ajuntament d'Inca, 2005, p. 36.

<i>Resp</i>	Nº 5
BESTARD OLIVER, Pedro	Funcionario administrativo del Instituto de Inca
CARGOS	Separado por el Ayuntamiento de Inca, por considerarle comprendido en el art- 3º del Decreto de 13 de septiembre de 1936 por sus ideas izquierdistas
SANCIÓN PEDIDA	Separación definitiva del servicio

COMISIÓN DEPURADORA. C. Palma de Mallorca	Nº 5
BESTARD OLIVER, Pedro	Funcionario administrativo del Instituto de Inca
CARGOS	Separado por el Ayuntamiento de Inca por considerarle comprendido en el artº 3º del Decreto de 13 septiembre de 1936, por sus ideas izquierdistas.
SANCIÓN PEDIDA	Separación definitiva del servicio

Resp3	Nº 6
BLÁZQUEZ GARCÍA, Martín	Profesor del Instituto de Inca
CARGOS	Ideario izquierdista. Miembro de la Federación de Trabajadores de la enseñanza.
SANCIÓN PEDIDA	Separación definitiva del servicio

COMISIÓN DEPURADORA. C. Palma de Mallorca	Nº 7
CAPÓ REAL, Antonio	Subalterno Instituto Inca
CARGOS	Destacado elemento del izquierdismo en Inca. Tomó parte activa en numerosos actos del Frente Popular.
SANCIÓN PEDIDA	Separación definitiva del servicio

COMISIÓN DEPURADORA. C. Palma de Mallorca	Nº 11
DUALDE BERMÚDEZ, Francisco	Profesor Instituto de Inca
CARGOS	Afiliado a la Federación de los Trabajadores de la Enseñanza. Ideario izquierdista.
SANCIÓN PEDIDA	Separación definitiva del servicio

	Nº 30
MUNTANER VANRELL, Andrés	Profesor del Instituto de Inca
CARGOS	Comprendido en el caso 2º de la Orden Circular de la Comisión de Cultura y Enseñanza de 7 de diciembre de 1936, por haber firmado la contestación al mensaje de los catalanes
SANCIÓN PEDIDA	Traslado, llamando la atención a la Superioridad por sus buenas condiciones personales y <i>proponiendo tres meses de suspensión de empleo y sueldo.</i>

COMISIÓN DEPURADORA. C. Palma - Mallorca	Nº 43
SBERT MASSANET, JUAN	Ayudante del Instituto de Inca
CARGOS	Comprendido en el caso 2º de la Orden Circular de la Comisión de Cultura y Enseñanza de 7 de diciembre de 1936, por haber firmado la contestación al mensaje de los catalanes.
SANCIÓN	Traslado, llamando la atención a la Superioridad por sus buenas condiciones personales y proponiendo tres meses de suspensión de empleo y sueldo.

R	Nº 50
TORRES CLADERA, JERÓNIMO	Auxiliar del Instituto de Inca
CARGOS	Afiliado a Izquierda republicana. Propagandista del Frente Popular
SANCIÓN	Separación definitiva del servicio.

DOCUMENT 3:

1936, 28 de setembre. Carta-Informe adreçada a Alfredo Llompart sobre alguns docents d'Inca i la seva comarca.

FONT: FONT AMEIB - GUERRA CIVIL - FONS NAZARET 75

D.^o Miguel Ferrer ^{Comendador}
 41 años. calle Rey 24 Juea.
 En San Cristobal (Memora).
 vive allí destinada la vida con
 6 hijos Vicenta Bonet Rey
 y como tiene su familia en
 esta de Juea. sería una obra
 de caridad si se la pudiera
 colocar. a Juea a cerca de
 Juea. No se si estos nombrami-
 entos pertenecen a vosotros o
 a otros por de todas mane-
 ras tu puedes influir
 Mi esposa saluda a tu
 mamá y te recibe un abrazo
 de tu amigo
 Miguel Ferrer

Hijos de J. Mir Jaime S.L.
Obispo Llompart, 84
Teléfono, 31

Inca 28 septiembre 1936

Sr. Alfredo Llompart
Palma

Mi buen amigo: a continuación te mando la nota que me pediste.

La maestra Garau de Muro me informan que es buena, creo por esto que es un poco floja y de carácter no muy católica.

De Mancor del Valle también. La maestra Prats; esta es muy mala, pues su vida es de estas casi públicas en Inca, la llevaban al Instituto y se entendía con varios de esta; muchos días.

De Inca

D. Pedro J. Fornés, favoreció el laicismo siempre durante estos años de República, hoy ya va a misa, está detenido.

D. Miguel Mercadal, comunista y de los buenos.

Del personal [del] Instituto recibirás informes de los Padres de familia que yo estoy conforme.

Como los dos porteros del instituto son de los que hay que quitar y si es que pudieras, te voy a recomendar dos de Inca sobre todo el primero es persona lista y de los pocos católicos de verdad; el segundo también es bueno.

1º Son Mariano Calderón Luna, 52 años, casado con hijos, caller Bruy 10. Inca.

2º Miguel Horrach Amengual 41 años calle Pez 34. Inca

En San Cristóbal (Menorca) vive allí destinada la viuda con 6 hijos Vicente Bonet Pérez y como tiene su familia en esta de Inca, sería una obra de caridad si se la pudiera colocar a Inca o cerca de Inca.

No sé si estos nombramientos pertenecen a vosotros o a otros pero de todas manera tu puedes influir.

Mi esposa saluda a la tuya y tú recibe un abrazo de tu amigo

Miguel Mir

DOCUMENT 4:

1939, 20 de febrer: Informe enviat al Ministerio de Educación Nacional amb la nota de premsa publicada el 23 d'agost de 1938 a causa de les protestes de la seva actuació. FONT: AMEIB - GUERRA CIVIL - FONS NAZARET 66.

Excelentísimo Señor

En cumplimiento de la Orden emanada del Ministerio por V.E. tan dignamente presidido, publicada en el B.O. del Estado de 3 de este mes y año corriente, cúmplenos manifestar que;

Al publicarse la Orden de 20 de julio de 1938, a que se refieren la Orden anterior citada, del 3 de este mes de febrero, esta Comisión Depuradora consciente de haber cumplido en todo momento con el espíritu y la letra de las leyes promulgadas por nuestro Gobierno Nacional, y sin haberlas nunca trasgredido, pero haciéndonos cargo del hecho cierto y producido entre los maestros expedientados, de publica disconformidad y dura crítica contra nuestra actuación, se creyó en el caso de publicar en la prensa local, de acuerdo con la Comisión Depuradora de 1ª Enseñanza, la Nota que a continuación copiamos literalmente.

NOTA

Respondiendo a instancias y consultas dirigidas a esta Comisiones (sic) especialmente con motivo de la reciente Orden de 20 julio último (B.O. del Estado de 6 del cte.) dada por el Exmo. Sr. Ministro de Educación Nacional, en que se regulan las suspensiones de empleo y sueldo de funcionarios y maestros, con motivo de los expedientes de depuración, estas Comisiones Depuradoras han considerado necesario, para que llegue a conocimiento de cuantos puedan creerse comprendidos en la citada Orden o en la Circular de la Jefatura de la Sección Administrativa de esta Provincia del día 20 del corriente;

1º Que cuantos funcionarios y maestros hay en esta Provincia suspendidos de sueldo y empleo con motivo de los expediente[s] de depuración, lo están, en virtud de resoluciones dictadas por el Departamento de la Comisión de Cultura y Enseñanza, o del Ministerio de Educación Nacional no habiendo ni un solo caso de suspensión de sueldo y empleo, de retención de haberes, de traslado o destitución provisional, que hayan sido adoptados por estas Comisiones Depuradoras, las cuales, desde el principio no solo han procurado desempeñar su difícil e irrenunciable cometido con el mas acendrado patriotismo, sino que han ajustado estricta y rigurosamente sus actuaciones, a las disposiciones emanadas ya con anterioridad a dicha Orden, y muy en particular al Artº 6º de la Orden de 10 de noviembre de 1936, sobre sanciones y selección de personal; de suerte, que no procede, en virtud de la disposición de de (sic) 20 de julio citada levantar a ningún funcionario o maestro, la suspensión de empleo y sueldo o ser reintegrado a su destino.

2º Que los fallos definitivos de los expedientes corresponden exclusivamente al Ministerio de Educación Nacional; de suerte, que, cuantos se creen perjudicados por no haberse resuelto sus expedientes o por considerar se hayan cometido irregularidades o injustas pretericiones deben formular sus quejas de manera explicita y concreta y bajo su firma a estas Comisiones Depuradoras, o directamente a la Superioridad.

Palma de Mallorca, 23 agosto de 1.938 - II Año Triunfal.

El Presidente de la Comisión de Enseñanza Media (Firmado. Miguel Fons).
El Presidente de la Comisión del Magisterio (Firmado. Bartolomé Bosch).

Cumpliendo ahora lo preceptuado en la Orden de 3 del cte. que obliga "ELEVAR AL MINISTERIO DE EDUCACIÓN NACIONAL, RELACION NOMINAL DE AQUELLOS FUNCIONARIOS SANCIONADOS A QUE SE REFIERE LA ORDEN DE 20 DE JULIO JUNTAMENTE CON INFORME INDIVIDUAL SOBRE CADA UNO DE ELLOS Y LA CORRESPONDIENTE PROPUESTA DE MANTENIMIENTO MODIFICACIÓN O ANULACIÓN DE LAS MEDIDAS PROVISIONALES QUE RESPECTO DE ELLOS SE HUBIEREN ADOPTADO", reproducimos a continuación la lista de aquellos funcionarios, que, por no haberse fallado su expediente, están aún sujetos a medidas provisionales, con la correspondiente nueva propuesta, y el informe individual, lo mas extractado posible; no siéndonos posible enviar un informe completo, porque los expedientes fueron enviados a su debido tiempo a la Comisión Técnica del Estado o a eses Ministerio de Educación Nacional, sin habernos quedado copia de ellos, en su casi totalidad, siendo por tanto preciso para formar perfecto juicio de cada funcionario, el estudio del expediente.- Para formar la[s] siguientes listas nos valemos de las notas que tenemos en los ficheros que conservamos.

RELACIÓN DE FUNCIONARIOS PROPUESTOS PARA SANCIÓN

FRANCISCO DE SALES AGUILÓ. Profesor Instituto de Inca - Instituto suprimido.

Situación actual - Suspendido de sueldo y empleo.

Propuesta de sanción - Separación definitiva del servicio.

Cargos probados - Activo y ferviente conferenciante y propagandista del Frente Popular. Concejal por izquierda republicana del Ayuntamiento de Palma. Afiliado a la Federación de Trabajadores de Enseñanza. Ideología pública y desenfrenada disolvente. Es persona francamente indeseable. Hombre de acción. Está en Barcelona desde el primer día del Movimiento Salvador.

MARTÍN BLÁZQUEZ GARCÍA. Profesor del Instituto de Inca - Instituto suprimido.

Situación actual - Suspendido de sueldo y empleo.

Propuesta de sanción - Separación definitiva del servicio.

Mantenemos la propuesta y consideramos deben continuar las suspensiones.

Cargos probados - Ideario claramente izquierdista - Estaba afiliado a Trabajadores de Enseñanza.

EMILIO CIFRE FERRER. Encargado de curso del Instituto de Ibiza.

Situación actual - Desempeñaba una cátedra en el Instituto de Huelva, sin haber sido antes depurado en su propia provincia.

Propuesta de sanción - Separación definitiva.

Mantenemos la propuesta y consideramos debiera ser suspendido de sueldo y empleo.

Cargos probados. Ideología izquierdista - Al estallar nuestro Movimiento Salvador se encontraba en Madrid; de ahí se fue a Valencia con pasaporte rojo, donde se le recomendaba como marxista, se fue a Ibiza donde actuó como secretario del Instituto de Ibiza durante todo el período de dominación roja y con gran cordialidad con el Director del Instituto señor Medina Tur, puesto por los rojos, y persona de pésimos antecedentes, rojo subido, y tenido por masón. A los tres días de haber salido los rojos de Ibiza, abandonó el cargo y en un barco alemán se marchó a la Argentina.

Volvió a Mallorca con pasaporte de súbdito argentino, no habiendo recabado de las autoridades de esta Isla, la vuelta a la nacionalidad española. Se le dio permiso para permanecer en Mallorca, como a súbdito argentino, y al terminarse el plazo concedido tuvo la Jefatura de Orden Público que llamarle la atención para que saliera de España. (La Jefatura conserva el Carnet) - Este señor

perdió su cátedra por abandono de destino. Vino amparado en el pabellón Argentino, porque no tenía tranquila la conciencia de su actuación con los rojos. Al cambiar de nacionalidad, y sobre todo, al no recabar inmediatamente después de su llegada, la vuelta a su nacionalidad española, perdió igualmente su destino.

Al ser aquí requerido por Orden Público para salir de España, se fue a Burgos y allí no sabemos como se arregló para conseguir ser nombrado catedrático del Instituto de Huelva. Conste que esta circunstancia de haber llegado con carnet argentino, la hemos conocido hace muy poco tiempo, y por esto es que no se hizo constar en su expediente.

Al ordenarnos la Junta Técnica del Estado, por su Comisión de Cultura y Enseñanza el 18 noviembre de 1937 la formación del expediente de depuración, se le hicieron los cargos que conocíamos, a los que contestó en forma incorrecta, ridícula, chabacana e irrespetuosa, sin quitar fuerza a ninguno de ellos, los cuales de cada día se confirman con mayor fuerza. Todos los informes oficiales que tenemos del Sr. Cifre, confirman que era hombre de izquierdas, fundador del partido lerrouxista, amigo de todos los elementos disolventes, únicos con los que tenía amistad y trato desde mucho antes del Movimiento Salvador.

ANDRÉS CRESPI SALOM. Profesor del instituto de Inca (Instituto suprimido).

Situación actual - Suspendido de sueldo y empleo.

Propuesta de sanción - Separación definitiva del servicio.

Mantenemos la propuesta de sanción y consideramos debe continuar la suspensión de sueldo y empleo.

Cargos probados - Entusiasta propagandista del Frente Popular. Concejal por Izquierda Republicana del Ayuntamiento de Palma de Mallorca. Afiliado a la Federación de Trabajadores de Enseñanza. Es de los que figuraban en primera línea y juzgado por un tribunal militar ha sido condenado a 12 años de presidio.

FRANCISCO DUALDE BERMÚDEZ - Profesor Instituto de Inca (Instituto suprimido).

Situación actual - Suspendido de sueldo y empleo.

Propuesta de sanción - Separación definitiva del servicio.

Mantenemos la propuesta de sanción y consideramos debe continuar suspendido de sueldo y empleo.

Cargos probados - Ideario izquierdista. Afiliado a Trabajadores de Enseñanza.

BERNARDO JOSÉ RIBAS - Portero Escuela de Trabajo.

Situación actual - Suspendido de sueldo y empleo.

Propuesta de sanción - Separación definitiva del servicio.

Mantenemos la propuesta y consideramos debe continuar suspendido de sueldo y empleo.

Cargos probados - Era afiliado al partido socialista.

ENRIQUE JUAN HERNÁNDEZ Encargado de curso del Instituto de Inca (Instituto suprimido).

Situación actual - Suspendido de sueldo y empleo.

Propuesta de sanción - Separación definitiva del servicio.

Mantenemos la propuesta y consideramos debe continuar suspendido de sueldo y empleo.

Cargos probados - Ideario izquierdista.- Pertenecía a Izquierda republicana; llegó a Ibiza durante el periodo de dominación roja (sic) para reintegrarse al cargo.

DANIEL MARTÍNEZ FERRANDO Catedrático de la Escuela Profesional de Comercio.

Situación actual – Suspenseo de empleo pero no de sueldo.

Propuesta de sanción.- Jubilación forzosa en atención a sus años de servicio y a su buena conducta profesional y privada.

Mantenemos la propuesta y consideramos debe de continuar (sic) la actual situación hasta que se decida su jubilación.

Cargos - Es hombre de ideas anticatólicas expresadas en sus escritos.

Es autor del libro "Palestina" dedicado a Renán, al que llama su maestro. Es también autor del libro "Las Brujas" dedicado a Gabriel Alomar, al que llama apóstol de los humildes. En el diario local EL DIA publicó en los días 30 enero, 4 de marzo y 9 de mayo artículos tendenciosos de ideología francamente frente populista.

En el expediente se propone que caso de no ser jubilado sea trasladado a otra provincia porque sería de muy mal efecto y poco ejemplar continuara en esta.

JAIME MAS PORCEL - Profesor Conservatorio oficial de Música de Palma.

Situación actual - Suspendido de sueldo y empleo.

Propuesta de sanción - Separación definitiva del servicio.

Mantenemos la propuesta y consideramos debe de continuar la suspensión.

Cargos probados. Ser invertido.

JUAN MEDINA TUR. Ayudante Instituto de Ibiza.

Situación actual - Suspendido de sueldo y empleo.

Propuesta de sanción - Separación definitiva del servicio.

Mantenemos la propuesta y consideramos deben continuar las sanciones.

Cargos probados - Al abandonar los rojos la Isla, huyó con ellos abandonando el cargo.

RAMON MEDINA TUR. Encargado de curso del Instituto de Ibiza.

Situación actual. Suspendido de empleo y sueldo.

Propuesta de sanción - Separación definitiva del servicio.

Mantenemos la propuesta y consideramos deben de continuar las sanciones de suspensión de sueldo y empleo.

Cargos probados - Lo mismo que su hermano, reseñado anteriormente, huyó con los rojos al abandonar estos la Isla y por tanto abandonó el cargo.

MARÍA COVADONGA P. PEÑAMARÍA. Encargada de curso del Instituto de Ibiza.

Situación actual - Suspendida de sueldo y empleo.

Propuesta de sanción - Separación definitiva del servicio.

Mantenemos la propuesta y consideramos debe continuar la suspensión de sueldo y empleo.

Cargos probados. - Ser izquierdista. Está en zona roja.

JUAN A. PLA BALBASTRE. Profesor Instituto Felanitx (Instituto suprimido)

Situación actual - Suspendido de sueldo y empleo.

Propuesta de sanción - separación definitiva.

Mantenemos la propuesta y consideramos debe de continuar la suspensión de sueldo y empleo.

Cargos probados - Ideario izquierdista. Organizador de una escuela nocturna de la Unión Obrera donde inculcaba a los obreros las ideas más disolventes. Está detenido.

JAIME PUIG CARBONELL. Maestro de taller de la Escuela Elemental de Trabajo de Palma de Mallorca.

Situación actual - Suspendido de sueldo y empleo.

Propuesta de sanción - Separación definitiva

Mantenemos la propuesta y consideramos debe de continuar suspendido de sueldo y empleo.

Cargos probados - Perteneció al Centro Cultural de Hostalets (Barriada Obrera de Palma) centro socialista de gran actividad. Está incluido en la lista de los empleados de la Compañía de Ferrocarriles de Mallorca, afectados por el artº 3º del Decreto de 13 septiembre 1936, por haber secundado la huelga iniciada por parte del personal en los días 20 y 21 de julio, contraviniendo el bando del Exmo. Señor Gobernador.

EMILIO RODRÍGUEZ LÓPEZ NEYRA Y GORGOT. Catedrático del Instituto de Palma de Mallorca.

Situación actual - Suspendido de empleo y percibiendo dos tercios de su haber por orden de 7 julio de 1937, emanada del Ministerio de Educación nacional, Servicio nacional de Enseñanza Media y Superior.

Propuesta de sanción - Jubilación forzosa.

Mantenemos la propuesta y consideramos debe de continuar su actual sueldo con la suspensión de empleo, hasta que se decida definitivamente su expediente.

Cargos probados - Es hombre de ideas avanzadas. Conducta irreligiosa y públicamente escandalosa, paseándose públicamente con su querida en los paseos y en el mismo automóvil con sus hijos a pesar de habersele amonestado, aun después de comenzada la depuración. Del texto de la Comunicación citada de 7 julio de 1938, se desprende que por el Ministerio de Educación Nacional se ha resuelto este caso de acuerdo con la propuesta de esta Comisión, pues dice textualmente que "Don Emilio Rodríguez López Neyra y Gorgot, Catedrático del mismo Instituto, quede suspenso de empleo y perciba los dos tercios del haber correspondiente, hasta tanto se resuelva definitivamente sobre las jubilaciones forzosas originada por sanción".

Es persona que ha dado demasiado escándalo para que los discípulos puedan respetarle, y dado el ambiente del actual Movimiento, estos hombres han quedado inutilizados para toda labor seria de enseñanza

JOSÉ SANS BAGET. Catedrático de este Instituto y Profesor Escuela Elemental de Trabajo de Palma

Situación actual - Suspenso de sueldo y empleo, pues se halla en zona roja donde actuaba en el Instituto de Reus. No se ha presentado ni enviado comunicación alguna a los centros docentes de Mallorca. Se dice si ha sido fusilado.

Propuesta de Sanción - Creemos debemos suspender todo juicio y toda proposición hasta conocer si está vivo y que actuación ha tenido en la zona roja. De todos modos conviene saber que se trataba de un amigo de Azaña.

ELISEO SOLER DORDAL. Catedrático Instituto Palma

Situación actual- Suspenso de empelo, mas no de sueldo.

Propuesta de sanción - Jubilación forzosa.

Cargos - Ideología del Frente Popular. Notoriamente antirreligioso. Simpatizante de Azaña. Pocos días antes del Movimiento fue nombrado Director del Instituto, como hombre de confianza del Gobierno. Ha pasado casi la totalidad del tiempo de guerra en Castellón, de donde no se ha podido aclarar bien cual haya sido su actuación, porque toda su familiar es de derechas.

No creemos que su ideología se pueda adaptar al nuevo ambiente, y sobre todo, nunca será conveniente se quede en Mallorca - El nombramiento de Director es de tres días antes del Movimiento, prueba clara que era de confianza del Gobierno de Azaña.

ANTONIO SOTO BRIOSO. Funcionario administrativo Instituto Ibiza.

Situación actual - Suspendido de sueldo y empleo.

Propuesta de sanción - Separación definitiva del servicio.

Mantenemos la propuesta, y consideramos procedente la continuación de la suspensión de sueldo y empleo.

Cargos - Ideología del Frente Popular - Notoriamente antirreligioso - Huyó con los rojos cuando salieron de la Isla de Ibiza.

LUÍS STENGEL BOSCÁ. Ayudante Escuela de Comercio de Palma de Mallorca.

Situación actual - Suspenso de sueldo y empleo.

Propuesta de sanción - Separación definitiva del servicio.

Mantenemos la propuesta y consideramos procedente continúen las suspensión de sueldo y empleo.

Cargos - Profesar ideas francamente disolventes, y ser según su jefe militar de pésima conducta y peligroso.

JERÓNIMO TORRES CLADERA. Ayudante Instituto Inca - Instituto suprimido.

Situación actual - Suspendido de sueldo y empleo.

Proposición de sanción - Separación definitiva del servicio.

Mantenemos la propuesta y consideramos procedente siga la suspensión de sueldo y empleo.

Cargos probados - Propagandista del Frente Popular - Afiliado a Izquierda Republicana.

MARIA DE LAS MERCEDES USUA PÉREZ. Exdirectora Escuela Normal de Palma.

Situación actual - Suspendida de sueldo y empleo, porque hasta ahora ha estado siempre en la zona roja de Barcelona.

Proposición de sanción - Creemos deber suspender el juicio acerca de esta Señora hasta conocer su actuación en la zona roja.

JAN CAPÓ Y VALLS. Inspector Jefe de 1ª Enseñanza de Baleares, hasta hace cosa de año y medio.

Situación actual - Suspendido de sueldo y empleo.

Propuesta de sanción - Separación definitiva del servicio.

Mantenemos la propuesta de sanción y consideramos debe de continuar la suspensión de sueldo y empleo.

Cargos probados - Cargos documentales - Ser autor de artículos, libros y discursos publicados en la prensa a favor del (sic) Institución Libre de Enseñanza, de sus ideas, de sus hombres, y de sus obras. Haber funcionado durante su Jefatura, y controlada por él, la revista "EL MAGISTERIO BALEAR" Órgano de los maestros de primera Enseñanza de Baleares, revista que durante la república no hizo más que una constante apología de los hombres de la Republica, de sus obras, de sus disposiciones, y de toda idea disolvente.

Formaba parte del cuadro de "Colaboradores y redactores" de la revista "Educación Española". Colaboraba en la "Revista de Pedagogía". Ambas de Madrid, y bien conocidas por ser propaladoras de las ideas de la Institución Libre de Enseñanza.

Escribió un artículo en el magisterio Balear en Sep. 1925 en el que se expresa con toda claridad cual es su ideología, cual es su plan de propaganda y quienes son sus compañeros para conseguirlo; es muy sospechosa la forma con que trata de hermanos a los inspectores srs. Saiz, Ballesteros, Senent, Onieva.

En el expediente se ha enviado este artículo, junto con otros artículos y un número de la Revista

Educación Española y de la otra Revista Pedagógica, como muestra de los muchos que tenemos.

Conducta pública en tiempos de la República. Colaboración asidua y entusiasta a la autoridades de la República y a sus disposiciones. Realizó tres campañas electorales acompañando a diferentes gobernadores, y en ellos pronunciaba discursos y reunía a los maestros para que colaboraran a ganar las elecciones. A la vez hacía entusiasta ca[m]pañña en las columnas del Magisterio Balear. Tenemos números que lo acreditan.

Separatismo. Firmó el Misatje a los catales (sic), documento francamente separatista, aunque admitimos, pudo haber quien lo firmara de buena fe, mas no, los que como Capó estaban en el ajo. El diario de Barcelona LA RAMBLA, órgano de Marcelino Domingo, publicó pocos días antes del Movimiento el retrato del Sr. Capó junto con una Interviu, escrita por el socialista Sr. Gades, redactor de dicho diario. Ese diario fue unido al expediente.

Estando suspenso de sueldo y empleo fue nombrado jefe del SEM, de Falange, puesto que todavía sigue disfrutando.

Conducta administrativa frente a su cargo. En los informes de la Guardia Civil hay varias graves acusaciones de malversación de fondos y negocios que hacia con los maestros en la venta de libros. Se trata de un arribista. En tiempo de la Dictadura era un entusiasta de ella; antes del Movimiento Salvador iba de brazo con elementos izquierdistas y separatistas. Era íntimo del Gobernador Carreras que después fue Gobernador de Madrid. Hace más de un año que ingresó en la Asociación de Padres de Familia, de los Jesuitas. Hace ejercicios espirituales y discursos místicos cada vez que se presenta ocasión; escribe libritos y artículos para orientar piadosamente la juventud española, olvidando y no retractándose de los libros en los que hizo apología de las ideas de la Revolución Francesa, en un libro destinado a la niñez.

En el pasado mes de Diciembre, la Comandancia de la Guardia Civil de Baleares nos envió un informe del Sr. Capó, tan completo y documentado que nos creímos en el deber de enviarlo a ese Ministerio de Educación - Caso de no haberlo recibido podemos enviar copia.

Repitiendo lo dicho al principio de este escrito, debemos insistir en que para formarse bien cargo de la actuación y del ideario de los funcionarios propuestos para sanción, precisa estudiar el expediente que de todos ellos fue enviado a su debido tiempo.

Hemos de repetir también que esta Comisión cree haber obrado siempre sin extralimitarse en lo más mínimo de sus atribuciones como se desprender (sic) haber sucedido en alguna otra parte, de la lectura de la Orden de 20 julio 1938 y de las mas recientes de 3 de febrero corriente, cosa que por otro lado, tendía su excusa, mas en esta Provincia que estuvo un tiempo muy aislada de la Península y en momentos muy azarosos.

En fin, tenemos la satisfacción de que todas nuestras decisiones se han tomado siempre por perfecta unanimidad.

Dios salve a España y guarde a V.E. muchos años.

Palma de Mallorca 20 febrero de 1939 – III Año triunfal.

BIBLIOGRAFIA

ARMENGOL, Antoni/ARMENGOL, Jaime. *La repressió a Inca*. Palma: Perifèrics, 2005.

CAPELLÀ, Llorenç. *Diccionari Vermell*. Palma: Editorial Moll, 1989.

COLOM CAÑELLAS, Antoni J. Joan Capó Valls de Padrines. *Un temps, uns fets*. Palma: Universitat de les Illes Balears, 1983. Col·lecció "Biografies"; núm. 3.

COMAS, Francisca. *Melchor Rosselló i Simonet, mestre*. Santa Maria del Camí: Ajuntament de Santa Maria del Camí. Edicions de l'Ajuntament, 1997.

FERNÁNDEZ BENNÀSSAR, C. *Llorenç M. Duran i Colí (Inca, 1903)*. Palma de Mallorca: ICE; 1985. Col·lecció "Els Nostres Educadors"; núm. 4.

GONZÁLEZ BLANCO, Isabel María / FERNÁNDEZ HERNÁNDEZ, Juan. "L'ensenyança a les institucions religioses als anys de la Guerra Civil" in *V Jornades d'Estudis Locals*, dedicades a "Inca 100 anys Ciutat". Inca: Ajuntament d'Inca, 2005, p. 19-20.

FERNÁNDEZ GONZÁLEZ BLANCO, Isabel María / FERNÁNDEZ HERNÁNDEZ, Juan. "L'escola d'Arts i Oficis i l'Escola de Treball als anys de la Guerra Civil" in *V Jornades d'Estudis Locals*, dedicades a "Inca 100 anys Ciutat". Inca: Ajuntament d'Inca, 2005, p. 21-24.

GINARD FÉRON, David. "Centres de reclusió a la Mallorca en guerra (1936-1939)" in *Randa* 28, 1991, p. 19-67.

GONZÁLEZ BLANCO, Isabel María / FERNÁNDEZ HERNÁNDEZ, Juan. "Pressuposts i subvencions a càrrec de l'Ajuntament d'Inca als anys de la Guerra Civil adreçats a l'àmbit de l'educació i la cultura" in *V Jornades d'Estudis Locals*, dedicades a "Inca 100 anys Ciutat". Inca: Ajuntament d'Inca, 2005, p. 31-40.

GONZÁLEZ BLANCO, Isabel María / FERNÁNDEZ HERNÁNDEZ, Juan (2005) "Construccions escolars als anys de la Guerra Civil" in *V Jornades d'Estudis Locals*, dedicades a "Inca 100 anys Ciutat". Inca: Ajuntament d'Inca, 2005, p. 41-44.

GONZÁLEZ BLANCO, Isabel María / FERNÁNDEZ HERNÁNDEZ, Juan. "L'Institut Elemental de Segona Ensenyança" in *V Jornades d'Estudis Locals*, dedicades a "Inca 100 anys Ciutat". Inca: Ajuntament d'Inca, 2005, p. 45-52.

JANER MANILA, Gabriel. "Cent anys d'educació a la ciutat d'Inca" in *Inca, un segle ciutat, 1900-2000*. Inca: Ajuntament d'Inca, 2000.

LLABRÉS MARTORELL, Pere J.: "Inca en les grans transformacions del segle XX" in *V Jornades d'Estudis Locals*, dedicades a "Inca 100 anys Ciutat". Inca: Ajuntament d'Inca, 2005, p. 9-18.

MAYO LORENZO, Beatriz. "Depuración del magisterio español: la realidad del alumnado de 1939 a 1945" in *Papeles Salmantinos de Educación* núm. 2, 2003, p. 63-85.

MIRALLES GILI, Miquel. "Retorn dels franciscans a Inca i la seva incidència en el camp de l'educació" in *V Jornades d'Estudis Locals*, dedicades a "Inca 100 anys Ciutat". Inca: Ajuntament d'Inca, 2005, p. 173- 183.

MIRÓ, S. *Maestros depurados en Baleares durante la Guerra Civil*. Palma: Leonard Muntaner, Editor, 1998. Col·lecció "Llibres de la Nostra Terra"; núm. 36.

MORENTE VALERO, Francisco. *La depuración del Magisterio Nacional (1936-1942)*. Barcelona: Ed. Àmbito, 1997.

NEGRÍN FAJARDO, Olegario. "La depuración franquista del profesorado en los institutos de segunda enseñanza de Espala (1937-1943). Estudio cuantitativo para Galicia", in *Sarmiento* núm. 10, 2006, p. 55-99.

NEGRÍN FAJARDO, Olegario. "Los expedientes de depuración de los profesores de Instituto de Segunda Enseñanza resueltos por el Ministerio de Educación Nacional (1937-1943)" in *Hispania Nova. Revista de Historia Contemporánea* núm. 7, 2007.

ORELL I VILLALONGA, Bartomeu. "L'administració educativa a les Illes Balears", in *Mayurqa* 26, 2000, p. 209-236.

PIERAS SALOM, Gabriel / PIERAS VILLALONGA, Miquel. Miquel Duran Saurina. *Regionalisme, cultura i moviment catòlic. Inca. (1866-1953)*. Inca: Ajuntament d'Inca, 2000.

PIERAS VILLALONGA, Miquel. "El procés d'industrialització i l'organització del temps en el treball" in *I Jornades d'Estudis Locals*, Inca: Ajuntament d'Inca, 1994, p. 117-126.

PIERAS VILLALONGA, Miquel. "Anticlericalisme durant la Segona República. Inca (1931-1936)" in *III Jornades d'Estudis Locals*. Inca: Ajuntament d'Inca, 1996, p. 219-228.

PIERAS VILLALONGA, Miquel. "Església i societat a Inca a principi del segle XX. Mn. Josep Aguiló Pomar" in *VI Jornades d'Estudis Locals*. Inca: Ajuntament d'Inca, 2004, p. 117-128.

RAMOS ZAMORA, Sara. "Control y represión. Estudio comparado de los resultados de la depuración del magisterio primario en España" In *Revista complutense de Educación*, vol. 17 núm. 1, 2006, p. 169-182.

SANLLORENTE, Francisco. *La persecución económica de los derrotados. El Tribunal de Responsabilidades Políticas de Baleares (1939-1942)*. Palma: Miquel Font, editor, 2005.

SERRA I BARCELÓ, J. *Documents sobre el magisteri nacional a Menorca arran de l'ocupació de l'illa per les tropes franquistes (1939)*. Seqüència 1. Palma: Arxiu i Museu de l'Educació de les Illes Balears, 2002.

COMAS, Albert / HUGUET, Joan / SANTANA, Manel. *Història de la UGT a les Illes Balears. Un segle de lluita sindical*. Palma: Edicions Documenta Balear, 2004.

JAUME CAMPANER, Miquel. *Freinet a Mallorca. Miquel Deyá i l'escola de Consell (1930-1940)*. Palma: Leonard Muntaner, Editor, 2001.